

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Příprava dětí z náhradních rodin na dospělost v doprovodné organizaci pro pěstouny Polárka

Bakalářská práce

Studijní program

Sociální práce

Autor: Michaela Linartová
Vedoucí práce: Mgr. Hana Štěpánková

Olomouc 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně na základě použitých pramenů a literatury uvedených v bibliografickém seznamu.

V Olomouci 23.4.2024

Michaela Linartová

Poděkování

Na tomto místě chci poděkovat vedoucí práce, paní Mgr. Haně Štěpánkové, za její odborné vedení, trpělivost a poskytnutí poznatků k mé práci. Poděkování patří také celé organizaci Polárka za rady, informace a možnost psaní projektu právě pro ně. Na závěr děkuji svým rodičům a blízkým za jejich podporu během celého studia.

Obsah

Seznam zkratk	9
Úvod	10
1 Představení tématu a identifikace příčin problému	11
1.1 Emoční vývoj dítěte v náhradní rodinné péči	12
1.2 Psychologické aspekty v náhradní rodinné péči a jejich vliv na osamostatnění	15
1.2.1 Poruchy chování	15
1.2.2 Identita dítěte	16
1.3 Praktická příprava na dospělý život	17
2 Rešerše dostupných zdrojů a výzkumů na dané téma	19
2.1 Metoda vyhledávání zdrojů a výzkumů	19
2.2 Popis a výsledky vybraných výzkumů	20
3 Propojení tématu se sociální politikou a legislativní ukotvení	22
3.1 Rodinná politika	22
3.2 Nástroje sociální politiky	23
3.2.1 Legislativa a právní normy	23
3.2.2 Sociální dokumenty	24
3.2.3 Aplikační nástroje	24
3.3 Sociálně-právní ochrana dětí	26
3.3.1 Doprovodná organizace pro pěstouny	27
3.3.2 Sociální kurátor	27
4 Propojení tématu s teoriemi, metodami a technikami sociální práce	28
4.1 Sociální práce se skupinou	28
4.1.1 Význam a přínos práce se skupinou	29
4.1.2 Skupinová dynamika	29
4.1.3 Dělení skupin a fáze skupiny před jejím sestavením	30
4.2 Přístup zaměřený na člověka	31
4.2.1 Encouterovské skupiny	32
4.3 Kognitivně – behaviorální teorie	33
4.4 Etické hledisko v tématu práce	33
5 Analýza potřebnosti projektu příprava dětí z náhradních rodin na dospělost	36
5.1 Příčiny problému	36
5.2 Sběr dat	36
5.3 Výsledky výzkumných dotazníků	37
5.4 Příklady řešení problematiky v Moravskoslezském kraji	40
5.5 Analýza stakeholderů	41
6 Projekt příprava dětí z náhradních rodin na dospělost v doprovodné organizaci Polárka	42
6.1 Informace o projektu	42

6.2 Cíl projektu.....	42
6.3 Představení cílové skupiny a doprovodné organizace pro pěstouny Polárka	43
6.4 Klíčové aktivity.....	43
6.5 Výstupy a předpokládané výsledky projektu	50
6.6 Popis přidané hodnoty projektu	51
6.7 Management rizik	51
6.8 Harmonogram projektu	52
6.9 Rozpočet projektu	52
6.10Strukturované představení intervenční logiky projektu	54
Závěr	55
Bibliografie.....	57
Internetové zdroje.....	59
Seznam příloh.....	63
Přílohy.....	65
Anotace	67
Annotation	68

Seznam zkratk

EU – Evropská unie

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

NRP – Náhradní rodinná péče

KBT – Kognitivně-behaviorální teorie

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Úvod

V bakalářské práci se zabývám tématem příprava dětí z náhradních rodin na dospělost. V práci je obsažena teoretická část k projektu, který je koncipovaný pro konkrétní doprovodnou organizaci pro pěstouny Polárka. Zvolení tohoto tématu předcházela osobní zkušenost, kterou v práci popisují a dále i konzultace s pracovníky z již zmíněné doprovodné organizace.

V naší společnosti se více řeší téma týkající se odchodu mladých dospělých z ústavní péče. I když si jsou tyto dvě záležitosti velmi podobné, problematika osamostatnění se od náhradní rodiny začala být důležitým aspektem sociální práce až v posledních letech.

Cílem mé práce je zpracování projektu programu přípravy dětí z náhradních rodin na dospělost v doprovodné organizaci pro pěstouny Polárka. V první části se zaměřím na identifikaci klíčových faktorů, které přechod do dospělosti ovlivňují. Budu analyzovat teoretické výzkumy a poznatky, které využiji v projektové části.

Představení tématu a identifikace problému je úvodní kapitola, ve které se zaměřuji na souvislosti psychologických aspektů v emočním vývoji dítěte v náhradní rodině, které se později odráží v dospívání a hrají roli v psychice dítěte. Poslední část kapitoly je naopak podstatná v praktických záležitostech, které jsou neodmyslitelnou součástí života dospělého jedince. Nejdůležitější z nich je zajištění bydlení, zaměstnání, tomu předcházející vzdělávání a finanční gramotnost.

Vyhledávání zdrojů a ověřených podkladů pro tuto práci bylo nedílnou součástí, což je shrnuto v následující části. Popsány jsou metody, které byly zvoleny pro shromažďování materiálů a dále jsou popsány výsledky vybraných výzkumů.

V další části práce je téma propojeno se sociální politikou, což je velmi rozsáhlá oblast. V práci jsem se zaměřila na rodinnou politiku, dále konkrétněji na nástroje sociální politiky, které jsou vybrány v kontextu praktického života pro mladé dospělé z náhradní rodinné péče.

Následující kapitola se zaměřuje na teorie a metody sociální práce, které lze využít v práci s dospívajícími z náhradních rodin, kteří se připravují na samostatný život.

Součástí projektu je zpracovaná analýza potřebnosti, na kterou navazují jednotlivé části projektu, včetně harmonogramu, rozpočtu, předpokládaných rizik a klíčových aktivit, které jsou průběžně propojeny s teoretickou částí práce. V závěru jsou shrnuty postřehy a poznatky pro realizaci projektu.

1 Představení tématu a identifikace příčin problému

Jak již zmiňuji v úvodu, v mé práci se zaměřuji na téma příprava dětí z náhradních rodin na dospělost. Jeden z důvodů, proč jsem si téma vybrala je vlastní zkušenost. Moji rodiče od mého narození vykonávali poručnickou péči přijatým dětem. Dohromady si do péče vzali čtyři děti, z nichž jsou tři romského etnika. Díky tomu jsem poznala hodně dalších náhradních rodin a dětí, které v nich vyrůstaly a na základě svých zkušeností si myslím, že moji rodiče odvedli velmi dobrou práci ve výchově a budování vztahu s mými nevlastními sourozenci. Jejich podpora a kontakt s nimi přetrvává i po nabytí jejich zletilosti. Přes veškeré úsilí ve výchově a podpoře, nyní dva sourozenci užívají drogy a část svého dospělého života žili na ulici. Nejen z tohoto důvodu jsem se rozhodla zkoumat a shrnout, jaké jsou důvody těchto nevydařených osamostatnění.

Dále bude věnována pozornost základním pojmům, které je důležité zmínit ve spojení s tématem. Fabián (2023, s. 131) použil definici rodiny Zdeňka Matějčka, který ji vnímá jako nejstarší instituci lidské společnosti, která se většinou formovala s cílem reprodukce a péče o potomstvo, sloužila také jako klíčové místo pro vzdělávání a začleňování mladých jedinců do společnosti. **Rodina** je prvotním modelem společenství, s nímž se dítě setkává a rodiče mají vůči dítěti povinnosti, které lze zařadit pod biologické, ekonomické, výchovné a sociální funkce rodiny (Krebs, 2015, s. 381). Pokud rodiče tyto povinnosti neplní, nemohou nebo nechtějí, dítě je svěřeno do ústavní výchovy nebo **náhradní rodinné péče**.

MPSV rozdělilo dle Občanského zákoníku náhradní rodinnou péči do pěti forem, jimiž jsou péče jiné osoby (svěřenectví), pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, poručenství s osobní péčí a osvojení. Pro téma mé práce je důležitá **pěstounská péče, poručenství s osobní péčí**. Tyto formy jsou si velmi podobné, jedná se o péči osoby o dítě, která je rozhodnuta soudem. V případě pěstounské péče zůstává vyživovací i rodičovská odpovědnost biologickým rodičům dítěte, poručník naopak nabývá rodičovské odpovědnosti a stává se zákonným zástupcem dítěte, vyživovací povinnost mají rodiče dítěte. (Formy náhradní rodinné péče, MPSV [online])

V období dospívání jedince, který vyrůstá v náhradní rodině, vznikají problémy související s nezpracovanými traumaty a vlastní identitou, což nadále ovlivňuje i odchod od náhradní rodiny a jeho samostatný život. Příčiny tohoto problému jsou shrnuty v podkapitolách emoční vývoj dítěte v náhradní rodinné péči a psychologické aspekty v náhradní rodinné péči a jejich vliv na osamostatnění.

1.1 Emoční vývoj dítěte v náhradní rodinné péči

Motivace lidí, kteří se chtějí stát rodiči bývá různá. Mít děti a starat se o ně je vrozená potřeba. Máme ji tedy všichni, rozdíl se objevuje v její intenzitě. (Vágnerová 2012, s. 6 [online])

Potomky mají i rodiče, kteří nemohou, neumí nebo o ně odmítají pečovat. Tyto děti jsou umísťovány do dětských a kojeneckých domovů, či jiných zařízeních. Mohou přicházet i rovnou do náhradní rodiny. Rodiče, kteří dítě přijímají, by měli být srozuměni s informacemi o psychické, zdravotní a rodinné situaci jedince. (Matějček et al. 2002, s. 20)

Dříve byly děti do náhradní rodinné péče umísťovány z jiných důvodů než dnes, bylo to kvůli chudobě, nemoci nebo úmrtí rodičů. Dnešní příčiny jsou z více než 50 % na základě zneužívání, zanedbávání, týrání či nezvládnutá péče o děti. (Ptáček, Kuželová Čeledová, 2011, s. 9 [online])

Budoucí náhradní rodiče na základě informací, které získají, často kladou otázku sobě i ostatním, jakým způsobem se dítě bude vyvíjet v určitých sférách. Na tuto otázku nelze jednoduše odpovědět, protože vývoj ovlivňuje nespočet faktorů vycházejících z dědičných predispozic, rodinného prostředí a péče. (Vágnerová 2012, s. 16 [online])

Díky těmto informacím je jasné, že vývoj dítěte vyrůstající v náhradní rodině může být jiný než dítěte ve fungující biologické rodině. Tato kapitola se zabývá vývojem dětí z náhradních rodin a okolnostmi, které jej ovlivňují.

Emoční nestabilita, traumata a pocit nejistoty, kterým si dítě prochází již od narození, může silně ovlivnit jeho další vývoj, a poté nástup do dospělosti, který souvisí s osamostatněním se od náhradní rodiny. Může se u těchto jedinců objevovat nedostatek sebevědomí či pocit méně cennosti. Kapitola emoční vývoj má poukázat na fáze, které jsou pro osoby se zdravým emočním rozvojem přirozené, ale dítě z náhradní rodiny jimi nikdy nemusí projít.

V prenatálním období se vyvíjí plod. Ohrožení plodu nastává, pokud se do těla matky dostanou toxické látky, dokáží totiž projít skrz placentu. Například nikotin, drogy, alkohol, léky. Je tedy možné, že dítě přijde na svět s poruchou či sníženou odolností na stres. (Cairns 2013, s. 60) Tato poškození mohou ovlivnit celistvý vývoj dítěte.

Dítě prožívá prenatální období s matkou, která hned po porodu takzvaně nečekaně zmizí, což může mít velmi vážné následky, které ovlivní veškerý vývoj dítěte. Tím, že již od početí bylo všechno špatně, vzniká trauma, neblokuje vývoj, pouze ho orientuje jinam. Mluvíme o vývojovém traumatu. Tyto děti samy sebe vnímají jako nedostačující a lidé i okolní svět je pro ně nebezpečný. (Postránecká, Plavec 2023, s. 78 [online])

Každý jedinec přichází na svět s přirozenou dovedností projevovat své emoce. Tedy i kojenci, dříve než se naučí mluvit, dokáží dát najevo své emoce. Všechna vývojová stádia u dětí, která jsou v náhradní rodině, mohou probíhat nestandardně, proto jejich chování může být odlišné, než by se vzhledem k jejich věku dalo předpokládat. Důležitá součást v emočním rozvoji je matka. Pokud dokáže správným způsobem vyjadřovat své emoce, dítě je umí rozpoznat a díky tomu cítí jistotu. Pokud tuto schopnost matka nemá nebo s dítětem od narození není v kontaktu, nemůže mu umožnit získání výše zmíněných poznatků. (Vágnerová 2012, s. 45 [online]) Pokud má dítě v dospělosti dosáhnout psychického zdraví, je klíčové, aby mělo od novorozeneckého věku spojení s dospělou osobou, která v něm vyvolává pocit bezpečí a důvěry (Ptáček, Kuželová Čeledová, 2011, s. 13-14 [online]).

Empatie, tj. vcítění se do někoho jiného, je další schopnost, kterou má dítě za normálních okolností již v kojeneckém období. Pokud tuto potřebnou zkušenost nezíská, neumí později podat citlivou zpětnou reakci ostatním. (Vágnerová 2012, s. 46 [online])

Obvykle v průběhu batolecího věku se zvyšuje schopnost dítěte vnímat a reagovat na určité emocionální projevy ostatních lidí. Každá emoce má svůj specifický význam, který se vyvíjí v průběhu a je součástí rozvoje poznávacích schopností. Rozvoj sebeuvědomování a sebeprosazování se začíná projevovat během druhého roku života. Batole reaguje na nepříjemné situace vztekem. Tyto odezvy mohou být velmi intenzivní. u dětí, kterým chyběla citová podpora nebo byly zanedbávány, se tyto projevy mohou objevit později, například až v předškolním věku, objevuje se u nich i větší intenzita. Další emoce, která se vyvíjí v batolecím období je strach a souvisí s rozvojem myšlení. Objevuje se strach z nových věcí, z opuštění matkou. Jestliže se dítě dostane do nové rodiny v tomto věku, strach se při přechodu a obdobím plných změn ještě posiluje a prohlubuje. Dítě si teprve začíná tvořit citové pouto k rodině a nejbližší osobě. V dalších situacích bude reagovat jinak než jeho vrstevníci a formování. V tomto období se proměňují vztahy k lidem. V prvním roce života má dítě obavy z neznáma a z cizích osob, to začíná mizet během druhého roku. Tento vývoj nemusí platit u dětí v náhradní rodině, jejich reakce mohou být různorodé. Někteří jedinci budou přistupovat k neznámým bez ostychů a zábran, jiným naopak zůstane výrazná nejistota. (Vágnerová 2012, s. 59–61 [online])

V předškolním věku by mělo být prožívání dítěte vyrovnanější a klidnější. Děti v tomto období jsou pozitivně naladěny a méně často vykazují negativní emocionální reakce, pokud vyrůstají v běžném prostředí. Když dítě zažívalo více stresu a nemělo dostatečnou podporu, objevují se již výše zmíněné nepřiměřené reakce. Ty jsou často vnímány jako projev neschopnosti zvládat

obtížné situace. Naopak úzkostnost a strach se objevuje u dětí, které přišly do náhradní rodiny později. Jeden z projevů může být nesamostatnost a připoutanost k dospělým. Tyto děti si prošly různými zařízeními a negativními zkušenostmi, které neměly možnost zpracovat. S tím souvisí také neschopnost vyznat se v emocích ostatních lidí, což se od starších předškoláků již očekává. Tyto děti nemají dostatek nezbytných zkušeností, aby se zamýšlely nad prožitky dalších osob, jelikož jsou zahlceny svými vlastními a snaží se orientovat právě v nich. (Vágnerová 2012, s. 78 [online])

Ve školním věku se objevují sebehodnotící emoce a také děti v tomto období dokáží své citové prožívání více ovládat. Často své nálady a emoce potlačují nebo skrývají, aby se nedostaly do problému. Další důvod je, že se za ně stydí, například před svými vrstevníky. S nimi se mnohdy srovnávají, nebo na základě hodnocení dospělých vzniká většinou negativní sebehodnocení. Tyto emoce jsou důležitou součástí sebepojetí, což se později odráží v osobní identitě jedince. (Vágnerová 2012, s. 104 [online])

V dospívání si každý jedinec pokládá otázky, kým je, po kom je nebo kým bude. Když je dítě v náhradní péči, otázky jsou ještě komplikovanější. Záleží, jak se dítěti společně s náhradními rodiči daří zpracovat příběh život, což by se mělo dít již od dětství. Bohužel tomu často takto není a dospívající začínají sami v až pubertě. (Postránecká, Plavec 2023, s. 121–126) Dospívání je také spojeno s proměnou hormonů, což působí emoční změny. u dětí přijatých do péče je pravděpodobné, že mají více emočních problémů, které jsou v tomto vývojovém období umocněny. Chování a prožívání dítěte je často jiné, než náhradní rodiče očekávali a na základě toho mají pocit, že nedosáhli hlubšího vztahu s nimi a jejich výchova byla nedostatečná. Dospívající mnohdy provází nejistota a sklony ke smutku. (Vágnerová 2012, s. 145–146 [online])

Zralost dospívajícího dítěte může být budována jedině na pevných základech. Obrazně řečeno – svět dítěte staví na písku, pokud nezískalo základní životní důvěru. (Matějček et al., 2002, s. 66) Jak vyplývá z této podkapitoly, je časté, že děti z náhradních rodin budují svůj dospělý život takzvaně na písku. Tato skutečnost pro ně není jednoduchá a v momentě osamostatnění se je důležité, aby krom náhradních rodičů měly oporu i jinde. Proto je tato práce zaměřena na konceptualizaci přípravy této životní fáze.

1.2 Psychologické aspekty v náhradní rodinné péči a jejich vliv na osamostatnění

Jako psychologické aspekty, které mohou ovlivnit osamostatnění dětí z náhradních rodin, jsou zde zmíněny poruchy chování a vlastní identita dítěte. Spojitostí existuje hned několik. Oba projevy mohou u dítěte vzniknout na základě jeho nepříznivého emočního vývoje, který je popsán v předchozí kapitole.

Poruchy chování se v pubertě mohou projevit v rámci socializace či vzdělávání, což je klíčové pro další kroky při přechodu do samostatného života. Tato porucha může přetrvávat i v dospělosti, kdy projevy agrese či jiného nevhodného chování jsou již neakceptovatelné. Nezralé projevy ovlivňují komunikaci s lidmi v různých oblastech, například v zaměstnání v partnerství.

Neznalost vlastní identity souvisí se sebevědomím, které je v samostatném životě nepostradatelné. Ovlivňuje jednání člověka v důležitých krocích, jako je žádost o byt či navazování vztahů v osobním životě. Největší roli hraje identita v sebepřijetí a psychickém zdraví člověka.

1.2.1 Poruchy chování

V důsledku traumat, kterými si mnohdy děti z náhradních rodin prošly, se mohou u jedinců objevovat různé poruchy. V dnešní době se vyskytují natolik, že se stávají normou. (Cairns, 2013, s. 120) Jednou z nich může být právě porucha chování.

Projevy jsou často vnější a u dětí z náhradních rodin okolí vidí jen toto chování. Už se ale nezabývá traumatickou minulostí. Je důležité, abychom dítě rovnou nezařazovali do nenapravitelných, ale zároveň musíme mít na paměti, že pokud je dítě například agresivní již v brzkém věku, můžeme chování předpovídat i v dospělosti. (Archerová, 2001, s. 81)

Faktory, které poruchy chování ovlivňují, mohou být biologické, psychologické a sociokulturní. Projevy vznikají například na základě citové deprivace, která se zařazuje do faktorů psychologických. Dítě hledá náhradní uspokojení či nevědomě volá o pomoc. To může vyjadřovat provokací a negací – upoutáváním pozornosti na sebe. (Jánský, 2014, s. 178–179)

Jak jsem již zmiňovala jedním z úkazů této poruchy může být agresivita, což je velmi náročná problematika. Dítěti, které je násilné k ostatním, křičí na ně a zastrašuje, velmi brzy získá „nálepky“ – tyran, nepoctivec, trýznitel a další. Na základě své pověsti bývá již dopředu

vyučován z kolektivu, ale také ze společných akcí a výletů. Takto vzniká začarovaný kruh, dítě ještě není schopné ovládat svou přirozenou zlost a má snahu si vytvořit pozitivní vnímání sama sebe. Opět je ale vyřazováno a setkává se jen s negativním jednáním na jeho osobu, proto si připadá cizí raněný. (Archerová, 2001, s. 81)

Agrese je jeden ze základních symptomů poruch chování, do kterého zařazujeme tyto typy chování:

- a) Negativní projevy k lidem i zvířatům (zahrnující všechny druhy fyzického i slovního napadání, šikanu a manipulaci)
- b) Poškozování majetku
- c) Nepoctivé jednání – krádeže, vloupání, podvody, lhaní
- d) Porušování pravidel (útěky, záškoláctví – bez projevů úzkosti)

Poruchy chování významně snižují schopnost jedince dosáhnout úspěchu ve školním prostředí, ale i v profesním a osobním životě. (Jánský, 2014, s.181) Což mě vede zpět k mému cíli. Poruchy chování, které se mnohdy u dětí z náhradních rodin objevují, mohou silně ovlivnit jejich pubertu a budoucí dospělý život. Je tedy důležité, abychom jim i v této oblasti pomohli a brali v potaz, že se tyto projevy mohou vyskytnout v práci s nimi.

1.2.2 Identita dítěte

„Otázka „kdo jsme“ – a spolu s tím, komu patříme (a kdo patří k nám), „co vidíme tady ve světě“, „odkud jdeme a kam“, v co doufáme a komu nebo čemu věříme.“ (Matějček et al. 2002, s. 60) To jsou dle Jiřího Kovaříka otázky osobní identity.

Zjednodušeně můžeme uvést, že identita vzniká opakováním vět typu „Já jsem ten/ta, který/á...“, která pokračuje skoro jakýmkoliv tvrzením o daném jedinci (Klimeš, 2008, s. 6–7 [online]).

Příklady: já jsem ten, kterého nikdo nemá rád, já jsem ten, na kterého si rodiče nikdy neudělali čas, já jsem ta, se kterou si maminka nikdy nehrála a další.

Podle tohoto hodnocení se pak utváří identita, která může být pozitivní i negativní. Nevzniká ale jen díky tomuto slovnímu hodnocení, do paměti se ukládají obzvláště vzpomínky na jednotlivé životní příhody, momenty a vzájemné působení s dalšími lidmi. (Klimeš, 2008, s. 6–7 [online]) Jak již bylo zmíněno, identita se vytváří již v útlém dětství, v tomto období ale jen slyšíme to, co ostatní říkají či dělají. V pubertě jsme chytřejší a kritičtější, stále nás ale provází takzvaná zrcadla tváří našich blízkých. Často záleží na tom, jakým způsobem nás vidí ostatní,

ale pak je zde další „zrcadlo“, do kterého se díváme my, a to častěji než dřív. To, že se dospívající srovnávají s ostatními je v tomto období nejdůležitější hodnotou. Proto se mnohdy objevuje snaha „neshodit se“ před ostatními, která může vést i k hazardním až nebezpečným krokům. Poslední „zrcadlo“, které se může v době dospívání objevit je zrcadlo nitra. Vnitřní vnímání je jiné než vnější, často si jej potřebujeme „přeložit“. Abychom jej my sami pochopili, zobrazujeme je například v umělecké tvorbě či v rozhovorech s blízkými. u dítěte, kde zázemí, rodina, minulost a důvěrná osoba má své místo, se nemusíme ničeho obávat. (Matějček et al. 2002, s. 62–64)

1.3 Praktická příprava na dospělý život

V této části se zaměřuji na praktická a uchopitelná témata, se kterými se často potýkají jako s problémem při osamostatňování i děti s dobrým rodinným zázemím, natož děti, které si mnohdy prošly různými traumaty a vyrůstaly v náhradních rodinách.

Jednou z nejproblematictějších oblastí při vstupu do samostatného života je ekonomická nesamostatnost, do čehož spadá například hledání bydlení a finanční zajištění (Běhounková, 2012, s. 158–159). Na což se ještě s dalšími odvětvími soustředím v této kapitole.

Velká část lidí považuje peníze za podstatné, ale ve svém hodnotovém žebříčku mají na prvních místech jiné aspekty, jako jsou láska, radost, práce, zdraví a další (Laniado, 2002, s. 11). Finanční zajištění, ale potřebuje každý.

V momentě, kdy mladý dospělý odchází z náhradní rodiny může pro něj nastat situace, ve které nemá dost peněz na žití. Nemá žádný stabilní příjem, stálé bydlení ani finanční podporu od rodiny. Jedním z prvků přípravy na dospělost by mělo být finanční vzdělávání. (Kotalová, Zajacová, 2021, s. 6–7 [online]) Součástí finanční situace mladých z NRP jsou sociální dávky, ve kterých by se měli orientovat, umět, jak o ně zažádat a vědět, kdy na ně mají nárok. Všechny tyto skutečnosti jsou součástí podkapitoly aplikační nástroje.

Návaznost na finance má hned problematika bydlení. Je zde možnost využití přechodného bydlení – dům na půl cesty, tyto instituty se ale často soustředí na mladé, kteří odchází z ústavního zařízení. Dále se dospívající může obrátit na sociálního pracovníka obecního úřadu s rozšířenou působností, dle jeho trvalého pobytu. (Kruh rodiny, 2016, s. 30 [online])

Hledání ideálního bydlení pro mladého dospělého je vhodné začít co nejdříve, ještě před odchodem z péče. Jedinec se může obrátit na sociálního kurátora či sociálního pracovníka obce.

(Kotalová, Zajacová, 2021, s. 6 [online]) Pro tuto skupinu je velmi obtížné najít bydlení, proto se u nich zvyšuje riziko bezdomovectví (Akční plán k naplnění záruky pro děti na období 2022–2030, 2022, MPSV, s. 24 [online]). V rámci projektu by byl cíl vést dospívajícího k tomu, aby si byl schopen najít si a zařídit vhodné bydlení sám.

Informace a zkušenosti, kterým se tito mladí budou učit dle Metodiky pro přípravu dětí na odchod z dětského domova mohou být druhy bydlení, možnosti, jakým způsobem ho vyhledávat, trvalé bydliště a vše s ním spojené, či vybavení domácnosti (Mackerle, 2021, s. 27–28 [online]).

Další téma, které je důležité řešit s velkým časovým předstihem, je výběr školy a vzdělání. V podpoře kromě doprovázejících organizací může hrát roli i škola, do které dítě dochází. (Kruh rodiny, 2016, s. 29 [online])

Vzdělání se odráží v pozdějším výběru zaměstnání mladého dospělého. k tomuto tématu se vztahují oblasti hledání práce, úřad práce a jejich nabídka, psaní životopisu, nácvik pohovoru a další. (Mackerle, 2021, s. 28–29 [online])

Ve výzkumu Listening to Advice from Young People in Foster Care je zmiňováno, že děti chtějí být součástí a participovat se do rozhodování a problémů, což souvisí i s výběrem školy, ale také tyto děti chtějí, aby dospělí naslouchali jejich názorům a poznatkům. Jednoduše se chtějí cítit součástí. (Fylkesnes et al., 2021, s. 1988–1989 [online])

Shrnutí této kapitoly může být velmi jednoduché. Příprava na dospělost u dětí z náhradních rodin musí obsahovat oblasti vzdělání, bydlení, vedení domácnosti a finance. Ale dle mého názoru je potřeba zaměřit se individuálně na každého jedince, jeho znalosti a soustředit se na jeho specifické požadavky.

2 Rešerše dostupných zdrojů a výzkumů na dané téma

Rešerše zdrojů byla důležitá součást v kontextu psaní mé absolventské práce. V této kapitole bude popsáno, jakým způsobem byly vyhledávány a poté posuzovány materiály, které byly využity v rámci teoretické části projektu Příprava na dospělost dětí z náhradních rodin.

2.1 Metoda vyhledávání zdrojů a výzkumů

Součástí procesu vyhledávání byla má účast na individuální konzultaci ve Vědecké knihovně v Olomouci. Na základě této konzultace jsem si také nechala vyhotovit bibliografický soupis zdrojů související s mým tématem práce. Byla využita tato klíčová slova: „náhradní rodinná péče, náhradní rodina, pěstouni, pěstounská péče, osvojení, adopce, adolescence, dospělost, dospívání, příprava na dospělost, osamostatnění, přechod do dospělosti, připravenost na samostatný život, odchod z domova,“. V rámci anglického vyhledávání byla použita tato klíčová slova: „attachment, foster home care, foster family, transition to adulthood,“. Vyhledávání bylo v českém, slovenském a anglickém jazyce. Při použití těchto klíčových slov se dohromady naskytlo 60 záznamů, z čehož 35 jsou knihy, 14 článků, 9 online zdrojů a 2 vysokoškolské kvalifikační práce. Po zanalyzování byly v mé práci použity 4 knihy.

Další nástroj, který jsem využila k vytvoření rešerše potřebných zdrojů je EBSCO Discovery Service. Opět jsem určila několik klíčových slov: „náhradní rodinná péče, dospívání, dospívající dítě v náhradní rodině, osamostatnění, osamostatnění dítěte v mladém věku, teorie attachmentu, příprava na dospělost“. Slovní spojení jsem zadávala v několika různých kombinacích. Po jejich zadání mi EBSCO našlo 541 výsledků. Tento vysoký počet jsem omezila několika skutečnostmi. Časový rozsah byl od roku 2001 do roku 2024, dále bylo vyhledávání omezeno na plný, recenzovaný text a dále, aby se klíčová slova objevovala v abstraktu textů. Po navýšení omezení zůstalo 29 zdrojů z čeho jsem já dle mého uvážení vyřadila několik dalších. Nakonec jsem v mé práci využila 2 materiály, z nichž jeden byl výzkumný dokument.

Multivyhledávač EBSCO jsem využila i ke shromažďování anglických zdrojů a postup byl velmi podobný jako při vyhledávání v českém jazyce. Určila jsem si tato klíčová slova: „theory of attachment, foster care, preparation for adulthood“. Zdrojů, které našly shodu s mými slovními spojeními bylo 1 165 990. Jelikož s tímto počtem je velmi náročné pracovat opět jsem výsledky omezila na plný, recenzovaný text a klíčová slova byla označena jako nutný obsah v abstraktu. Nadále jsem zúžila časový rozsah na roky 2008–2024. Poté jsem omezila

vyhledávání na anglický jazyk. Díky těmto filtracím byly vyhledané zdroje omezeny na počet 25 696. Po posledním omezení na povinnou účast klíčových slov v názvu a dále mého zhodnocení jsem využila 2 výzkumy.

Velká součást rešerše zdrojů bylo vyhledávání v katalogu dokumentů knihovny Univerzity Palackého a dále hledání na Google scholar. V rámci získávání zdrojů na těchto vyhledávacích byl pro mě důležitý obsah a abstrakt knihy, práce či odborného textu. Na základě toho jsem vyřadila nepotřebné zdroje. Dle přečtení plného textu nebo užitečné kapitoly jsem se rozhodla, zda konkrétní zdroj bude využit.

2.2 Popis a výsledky vybraných výzkumů

První výzkum je součástí Metodiky sociální práce s mladými lidmi opouštějícími náhradní rodinou péči a ústavní výchovu. Metodika se zabývá popisem programu pro pomoc osobám, které vstupují do dospělosti s tím, že nevyrostali ve své vlastní rodině, ale v náhradních, alternativních formách péče. Na začátku je uvedeno, že v náhradních formách péče vyrůstá 25 000 dětí a mladých jedinců. Dále studie shrnuje příklady systémů návazné péče o mladistvé ze zahraničí a zabývá se situací v Pardubickém kraji. Bylo potvrzeno, že žádná náhradní forma zcela nenahradí vývoj a výchovný proces jako ve vlastní rodině. Výzkum se zabývá statistikami, které ukazují nízké počty studentů vysokých a vyšších odborných škol, kteří vyrůstali v náhradní péči. V metodice je text zaměřen i na témata, jak by příprava na dospělost měla vypadat či kdy s ní začít. V neposlední řadě jsou zmíněny Domy na půl cesty, což je služba, kterou mladí dospělí mohou využít. (Metodika sociální práce s mladými lidmi opouštějícími náhradní rodinnou péči a ústavní výchovu, SKP Centrum, 2019 [online])

Následující výzkum se věnuje mladým lidem, kteří vyrůstali nebo přišli později do náhradní rodiny. Je založen na rozhovorech se 178 mladými lidmi, což je metoda získávání informací. Nejčastěji byly zmiňovány vztahy mezi dětmi a pěstouny, biologickými rodiči a dále i se sociálními pracovníky. V rámci těchto vztahů byla často zmiňována participace, důvěryhodnost, vhodné následné jednání a pocit příslušnosti. Účastníci zmiňovali, že chtějí být součástí, ne aby se takzvaně jednalo „o nich, bez nich“. V rámci tohoto tématu je zmíněna důvěra, která dětem chybí. Chtějí, aby jim náhradní rodiče a pracovníci naslouchali a respektovali jejich názory. Další podkapitola, která je ve výzkumu zmíněna se týká individuální a praktické podpory, která je stěžejní pro úspěch mladých lidí. Ve výsledcích je

shrnutí, že postoje dospělých mohou často ztížit cestu mladých dospělých. (Fylkesnes et al., 2021 [online])

Další studie, která byla v mé práci využita, vychází ze zkušeností a shrnuje výsledky z biografických rozhovorů s 27 mladými lidmi. Jsou to jedinci, kteří si prošli pěstounskou péčí nebo bezdomovectvím. V tomto shrnutí jsou použity výsledky z rozhovorů s lidmi z pěstounské péče. i přesto, že se jen malý podíl lidí s těmito zkušenostmi účastní studia na vysokých školách naši respondenti jsou studenty na univerzitách. Některé mladé dospělé spojuje téma rodina a bytová nestabilita. Stálé bydlení je pro dosažení vysokoškolského vzdělání zásadní. Studenti musí každý den řešit finanční problémy, a to vede k horším výsledkům a zvyšuje pravděpodobnost k přerušení vzdělávání. (Skobba et al., 2022 [online])

3 Propojení tématu se sociální politikou a legislativní ukotvení

Tato kapitola se věnuje širokému pojmu a tím je sociální politika. Jelikož je toto téma obsáhlé, v textu je věnována pozornost na jeho propojení s tématem práce, což je důležité v kontextu realizace projektu. V rámci nástrojů sociální politiky se zaměřuji také na legislativu a politické dokumenty související s přípravou dětí z náhradních rodin na dospělost.

Sociální politiku je třeba vnímat jako integrovaný systém s mnoha vnitřními složkami a propojeními se společenským systémem. Je úzce spojená se svým sociálním kontextem a specifická pro určitou dobu a zemi. Můžeme ji popsat jako soubor opatření, které systematicky usilují o zlepšení životních podmínek populace či určitých skupiny. (Mertl et al., 2023, s. 19-23) V tomto případě se zajištění sociální stability týká dospívajících z náhradních rodin v jejich dospělém životě.

Jak již bylo zmíněno v každém státě se sociální politika a její strategie liší. V rámci tématu je třeba zmínit zapojení Evropské unie v podpoře mladých lidí. Existuje projekt s názvem: „The reinforced Youth Guarantee“, v překladu: „Posílená záruka pro mladé“. Tento projekt je určen pro mladé lidi ve věku od 15–29 let s nabídkou dalšího vzdělávání, poskytnutí pracovního místa, učňovské přípravy či stáže, a to do čtyř měsíců po ukončení studia či odchodu z práce. V říjnu v roce 2020 se členové EU zavázali jeho k realizaci. (The reinforced Youth Guarantee, [online]) Nabídku této strategie mohou využít také mladí dospělí, kteří vyrůstali v náhradní rodinné péči.

3.1 Rodinná politika

Rodinná politika nemá žádnou konkrétní definici. Zahrnuje soubor nařízení a opatření, která jsou zaměřena na ochranu rodiny jako instituci (Duková, Duka, Kohoutová, 2013, s. 140).

V rodinné politice je zahrnuto spoustu státních i nestátních aktivit, které mají různé účely a řeší problémy rodin i jednotlivců v nich (Mertl et al., 2023, s. 334). V propojení s mým tématem je tato politika spojená s jednotlivcem, který je součástí jeho náhradní rodiny, a to je právě pubescent připravující se na dospělost. V rámci jeho přípravy a dospívání má jeho rodina velký vliv. Proto se v této podkapitole zaměřuji právě na politiku rodinnou.

Cíle mohou být jiné v každém státě, netýkají se jen rodiny jako celku, ale mohou se zabývat specifickými potřebami rodinných skupin. Jedním z významných cílů v moderních státech je snížení finanční zátěže rodin. Rodinná politika se dále zabývá propojením zaměstnání

a rodinných funkcí. Důležitý cíl může být také posílení společenského postavení rodin a zlepšení podmínek pro nejvhodnější rozvoj dětí. (Krebs et al., 2015, s. 385)

3.2 Nástroje sociální politiky

Nástroje sociální politiky jsou prostředky, které sociální subjekt využívá a ovlivňuje tak sociální objekt. Výběr konkrétních nástrojů je určen cíli a také tím, kdo je subjektem. Existuje několik různých druhů nástrojů. Podstatné je, aby respektovaly principy sociální politiky. Jejich úkol je umožnit řešení konkrétních problémů. (Klimentová, 2013, s. 76)

Zde se budu zaměřovat na nástroje, které jsou využívány v rámci sociální politiky s dospívajícími a mladými dospělými, kteří vyrůstali ve svěřenectví.

3.2.1 Legislativa a právní normy

Základní nástroj, který sociální politika uplatňuje jsou právní normy, do nichž spadá například Listina základních práv a svobod, nařízení vlády, zákony či Ústava ČR (Duková, Duka, Kohoutová, 2013, s. 53). Další odstavec se bude zabývat legislativním ukotvením propojené s tématem práce.

Zákon č. 359/1999 Sb. se nazývá Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, ve kterém se vyskytují informace o dávkách pěstounské péče a zaopatřovacích příspěvcích, ale i role sociálně-právní ochrany dětí. (Zákon o sociálně-právní ochrany dětí [online])

V zákoně č. 89/2012 Sb., což je nový Občanský zákoník, jsou v druhé části s názvem Rodinné právo ustanoveny informace o všech formách náhradní rodinné péče, kterými jsou, dle tohoto zákona osvojení, svěřeni dítěte do péče jiné osoby, pěstounství a poručenství. (Občanský zákoník [online])

Dále byla v roce 2012 vydána vyhláška č. 473/2012 Sb. ministerstvem práce a sociálních věcí, ve které je v §5 f) napsáno: „Zvyšování znalostí a dovedností osoby pečující a osoby v evidenci je zaměřeno na přípravu dítěte na osamostatňování se související se zletilostí a odchodem z náhradní péče, s ohledem na věk dítěte a jeho vývojové a sociální potřeby“. (Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí [online])

Další významný dokument je Úmluva o právech dítěte, pro Česko Slovenskou Federativní republiku nabila účinnosti v roce 1991 a je zveřejněna ve Sbírce zákonů České republiky pod číslem 104/1991 Sb. Státy, které tuto úmluvu přijaly uznávají rodinu jako základní jednotku

společnosti, která má nárok na nezbytnou ochranu a podporu. Dále ustanovuje, že by dítě mělo vyrůstat v rodinném prostředí plné lásky, porozumění a štěstí. (Folda et al., 2009, s. 9 [online]) Tato ustanovení platí i pro děti vyrůstající v náhradní rodinné péči.

3.2.2 Sociální dokumenty

Mezi dokumenty týkající se sociální oblasti můžeme řadit plány, projekty organizací, koncepce a další materiály určující cíle sociální politiky a strategie jejich dosahování. (Krebs et al., 2015, s. 65)

Jeden z dokumentů, který souvisí s tématem, je Akční plán k naplnění záruky pro děti na období 2022–2030. V dokumentu se objevují statistiky dětí vyrůstajících v náhradní rodinné péči a pojednává se o nedostatečné podpoře mladých, kteří tuto péči opouští. (Akční plán k naplnění záruky pro děti na období 2022–2030, MPSV, s. 23–24 [online])

Ministerstvo práce a sociálních věcí je klíčovým aktérem sociální politiky, který je zdrojem sociálních dokumentů. Metodická informace Podpora mladých lidí opouštějících náhradní rodinnou péči, kterou MPSV vydalo, obsahuje přehled o způsobech pomoci mladým dospělým, kteří opouští náhradní rodinu nebo ústavní péči (Kotalová, Zajacová, 2021, s. 2).

3.2.3 Aplikační nástroje

Aplikační nástroje jsou prostředky, které jsou zaměřeny na konkrétní a praktický charakter (Mertl et al., 2023, s. 63). V textu bude věnována pozornost sociálním dávkám a službám.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte je dávka, na kterou má nárok nezaopatřené dítě, které nedovršilo plnoletosti a je svěřeno do péče jiné osoby, než jsou jeho rodiče, což se nazývá „svěřenectví“ podle § 953 Občanského zákoníku. Dále má nárok jedinec, který je již plnoletý, pokud nevyužívá opakující se zaopatřovací příspěvek a žije s osobou, která byla do jeho dospělosti osoba pečující. Příspěvek může být vyplácen do 26 let jde-li o nezaopatřené dítě.

Částka dávky za kalendářní měsíc:

1. 6 290 Kč pro dítě do 6 let,
2. 7 750 Kč pro dítě od 6 do 12 let,
3. 8 870 Kč pro dítě od 12 do 18 let,
4. 9 220 Kč pro dítě od 18 do 26 let.

(Dávky péstounské péče a zaopatřovací příspěvky, Úřad práce [online])

Zaopatřovací příspěvek opakující se je další dávka, o kterou může žádat dospělý, který odchází z ústavní péče nebo z náhradní rodiny. Tato péče musela trvat nepřetržitě minimálně tři roky před dnem, kdy dítě dosáhlo plnoletosti, pokud nebyla péče zprostředkována sociálně-právní ochranou dětí. Jestliže ano nebo šlo o nařízenou ústavní výchovu, podmínkou je, že musela trvat alespoň dvanáct měsíců před uvedeným dnem. Jedinec musí být nezaopatřené dítě a posledním kritériem je vypracování individuálního plánu, na kterém mladistvý musí spolupracovat. Částka měsíčně činí 17 250 Kč. (Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky, [online])

Zaopatřovací příspěvek jednorázový se oprávněné osobě vyplácí pouze jednou, a to pokud byl jedinec v den před nabytím plnoletosti nebo plné svéprávnosti v péči a pokud není nezaopatřeným dítětem. Dále pokud pobíral zaopatřovací příspěvek opakující se a ztratil na něj nárok. Ale jestliže mladistvému byla poskytnuta věcná pomoc nebo pokud byl ve škole pro výchovu v ústavní výchově na zaopatřovací příspěvek jednorázový nárok nemá. Jedná se o částku 28 750 Kč. (Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky, Úřad práce, [online])

Tyto dávky se řadí pod Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky. Další skupiny dávek, o kterých by mladí dospělí z náhradních rodin měli mít povědomí jsou Státní sociální podpora a Pomoc v hmotné nouzi.

Státní sociální podpora je druhým pilířem sociálního systému, v rámci kterého je stanoveno 5 sociálních dávek. Pro výpočet nároku na dávku se využívají částky životního minima. Hraje zde důležitou roli příjem, existují dávky nezávislé na výši příjmu neboli netestované a dávky závislé na výši příjmu – testované. Mezi ně patří i **Příspěvek na bydlení**. (Duková, Duka, Kohoutová, 2013, s. 105–107) Právě příspěvek na bydlení je dávka, kterou by v případě potřeby mohl mladý člověk, který se osamostatnil od náhradních rodičů využívat.

Příspěvek na živobytí, Doplatek na bydlení a Mimořádná okamžitá pomoc jsou dávky, které spadají do systému pomoci v hmotné nouzi. Tento systém je založen na principu, že každý jedinec, který má práci a vydělává, se musí mít lépe než jiní, kteří nevydělávají nebo se tomu vyhýbají. Dávky může využívat osoba nebo rodina v hmotné nouzi, což je situace, kdy celkové sociální a majetkové příjmy nepřinášejí uspokojení základních životních potřeb. (Obecné informace a vymezení některých pojmů, Úřad práce, [online]) V rámci práce s dospívajícími z náhradních rodin bude snaha, aby tuto pomoc nemuseli využívat. i přesto je důležité, aby o ní měli povědomí, kdyby se dostali do nouzové situace.

Funkce sociálních služeb spočívá v uspokojování potřeb konkrétních skupin obyvatelstva poskytováním odpovídajících služeb (Krebs et al., 2015, s. 68). Část této podkapitoly je zaměřena na služby pro mladé, kteří se připravují na odchod od své náhradní rodiny a pokud by to bylo třeba, mohou je při jejich další cestě využít.

V zákoně o sociálních službách č. 108/2006 Sb. § 32–33 jsou služby rozděleny na tři druhy: sociální poradenství, služby sociální a služby sociální prevence. Dále jsou uvedeny formy, jakým způsobem mohou být služby poskytovány a to takto: služby pobytové, ambulantní a terénní. (Zákon o sociálních službách, [online])

Dům na půl cesty je služba, která má pobytovou formu a řadí se do služeb sociální prevence a jejich definice je v zákoně č. 108/2006 Sb. § 58 uvedena takto: „Domy na půl cesty poskytují pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby. Způsob poskytování sociálních služeb v těchto zařízeních je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob“. (Zákon o sociálních službách [online]) Dům na půl cesty v Ostravě, který patří pod organizaci Centrum sociálních služeb Ostrava nabízí dočasné ubytování i pro děti z pěstounských rodin (Dům na půl cesty – Ostrava, Centrum sociálních služeb [online]).

V rámci projektu je dobré mladé jedince s touto službou seznámit a poskytnout jim žádoucí informace, kdyby se v jejich dospělém životě naskytla situace, ve které by potřebovali dočasné zázemí například v této službě.

3.3 Sociálně-právní ochrana dětí

OSPOD je jedním z aktérů sociální politiky a v oblasti náhradní rodinné péče hraje důležitou roli, proto v této kapitole bude věnována pozornost právě sociálně-právní ochraně dětí.

Zákon ukládá nejvíc povinností obecním úřadům obcí s rozšířenou působností. Mají totiž možnost sledovat ochranu práv dítěte a včas působit bezpečnostními opatřeními. Orgánem sociálně právní ochrany dětí mohou být tedy i obecní úřady a újezdní úřady, z důvodu jejich vykonávání státní správy v přenesené působnosti a mají k jejich klientům nejbliž. (Novotná, Jurková, Burdová, 2022, s. 38)

Jeden z hlavních principů ochrany dětí v oblasti sociálních práv spočívá v tom, že se snaží předcházet problémům v jejich vývoji a výchově. Pokud takové problémy vzniknou, snaží se je řešit a obnovit narušené funkce rodiny. (Krausová, Novotná, 2006, s. 33)

Součástí OSPOD jsou doprovodné organizace pro pěstouny, které mohou v životě dítěte z náhradní rodiny hrát velkou roli, dále mladý dospělý může využít služby sociálního kurátora. Následující podkapitoly jsou zaměřeny právě na ně.

3.3.1 Doprovodná organizace pro pěstouny

Doprovodná organizace je takzvaná pověřená osoba, která má souhlas od orgánu sociálně-právní ochrany dětí a vykonává působnost v jejich oblasti (Zákon o sociálně-právní ochraně dětí [online]).

Mohou vykonávat například tyto činnosti: uzavírat dohodu o výkonu pěstounské péče, poskytovat výchovnou a poradenskou činnost pěstounům a sledovat jejich péči, převzít zajišťování přípravy žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče k přijetí dítěte do rodiny a další. (Pověřené osoby, MPSV [online])

Doprovodná organizace a sociální pracovníci nebo pracovnice z ní mohou být velkou součástí života dítěte. Dle mého názoru záleží na jejich hodnotách a nastavení spolupráce mezi pracovníkem a pěstouny, ale hlavně mezi pracovníkem a dítětem. Pokud je vztah mezi nimi profesionální, ale i přátelský a důvěrný může se to projevit i v přípravě dítěte na osamostatnění od rodiny. Proto je projekt právě pro doprovodnou organizaci Polárka.

3.3.2 Sociální kurátor

Mladý dospělý má možnost obrátit se na sociálního kurátora, který je buď pracovníkem OSPOD nebo obecního úřadu s rozšířenou působností. Obrátit se na něj mohou jedinci starší 18 let, kteří jsou ve vazbě, vykonávají trest, opouští ústavní zařízení nebo ochranou výchovu, k čemuž spadá i NRP. Kurátor je nápomocen v plánování budoucnosti v oblasti bydlení, vzdělávání či finanční gramotnosti. (Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež, MPSV, 2016, s. 238–240 [online])

V případě, že mladý jedinec potřebuje v některé z těchto oblastí podporu, je tato možnost velmi individuální a kurátor může být dobrým pomocníkem v začátcích jeho samostatného života.

4 Propojení tématu s teoriemi, metodami a technikami sociální práce

V této kapitole se zaměřuji na konkrétní teorie, metody a techniky, které souvisí s tématem příprava dětí z náhradních rodin na dospělost. V absolventské práci cílím na jejich teoretické využití a v bakalářské práci se zabývám jejich praktickou aplikací.

V sociální práci Payne definoval tři základní paradigmaty, které představují konkrétní přístupy k práci sociálních pracovníků a vymezují, jakým způsobem ji vykonávat. Obsahují vědecké i praktické dovednosti. Jinými slovy paradigmaty jsou návodem řešení náročných situací v sociální práci. (Fabián, 2021, s. 41)

Jedním z nich je terapeutické paradigma, které jako hlavního činitele považuje duševní zdraví a pohodu člověka. V této perspektivě je sociální práce vnímána jako terapeutická intervence, jejímž cílem je zajištění psychosociální pohody pro jednotlivce, skupiny a komunity. Důraz je kladen na komunikaci a vytváření vztahů. Interakce s dalšími lidmi je považována za obohacení pro všechny zúčastněné. Již zmíněná komunikace je prostředek, díky kterému lidé mohou lépe ovládat své emoce. (Matoušek et al., 2012, s. 187)

Terapeutické paradigma je klíčovou složkou mého projektu, který se na základě tohoto paradigmatu zaměřuje na podporu psychické pohody dětí z náhradních rodin při přechodu do dospělosti.

4.1 Sociální práce se skupinou

V rámci této podkapitoly se budu věnovat převážně metodě sociální práce se skupinou, kterou jsem si vybrala pro práci s dospívajícími z náhradních rodin.

Skupina je definována jako počet osob, která sleduje společný nebo individuální rozvoj a podporu změny. Členové jakýchkoliv skupin se ocitají na pozicích, které jsou určeny stupněm jejich přijetí a odmítání ostatními lidmi. (Fabián, 2021, s. 125)

Skupiny nabízí mnoho příležitostí k předávání svých myšlenek, pocitů a výměně zkušeností. Jedinci mají příležitost se ve skupině učit tolerovat a respektovat ostatní a mimo jiné díky působení ve skupině se mohou cítit přijetí. (Matoušek et al., 2013, s. 169)

Jak již bylo v kapitole představení tématu a identifikace problému zmiňováno, děti z náhradních rodin se mohou často cítit nepřijati a nepochopení. Ve skupině pro dospívající z náhradních rodin bude místo pro každé dítě s takovouto či jinou zkušeností.

4.1.1 Význam a přínos práce se skupinou

Pro jedince, který si mnohdy ve společnosti „normálních“ lidí připadal opuštěný či vyčleněný může skupina se stejnými prožitky přinášet útěchu a zjištění, že v situaci není sám (Matoušek et al., 2008, s. 155). Jedním z největších přínosů skupinové práce je tedy vzájemné sdílení.

Mnohdy poznámky, které členové dostávají od jiných účastníků vnímají vážněji než od terapeuta či sociálního pracovníka. (Praško et al., 2019, s. 134)

Naslouchat tomu, jak někdo jiný prošel stejnou situací, kterou si právě prochází on, co mu pomohlo či jakým způsobem životní zkoušku vyřešil, může být pro ostatní velkým zdrojem povzbuzení, naděje a inspirace. Dále skupina může být prostor pro testování a nacvičování nových způsobů chování. (Matoušek et al., 2013., s. 173) Což mě opět přivádí k dospívajícím, kteří se připravují na život a mnohdy nebudou mít v nikom podporu, tak jako děti z biologických rodin.

Jednou z překážek v životě jednotlivců může být nedostatečná komunikace s ostatními. Členové ve skupině mohou docílit schopnosti bezprostředně komunikovat, což se může postupně projevat i v osobních vztazích mimo skupinu (Matoušek et al., 2008, s. 155).

Vztahy ve skupině, ať už mezi účastníky, tak mezi facilitátorem a členy skupiny, by měly vyzařovat spolupráci a přítomní by je neměli chápat jako nebezpečné (Praško et. al, 2019, s. 134).

Velmi významná součást skupiny je vnitřní dynamika. Mnohdy poskytuje vysokou míru podpory a je podstatná při uskutečňování změn (Fabián, 2021, s. 126). Jelikož je skupinová dynamika důležitou součástí budu jí věnovat pozornost v další podkapitole.

4.1.2 Skupinová dynamika

Skupinovou sílu tvoří zkušenosti a zážitky jednotlivců. Někdy bývá energie skupiny velmi živá a facilitátor ji musí korigovat, ale právě zkušenosti by měly být slyšet. (Matoušek, 2013, s. 174)

Prvků, které jsou důležité v rámci správného fungování skupinové dynamiky je několik. Patří do nich místo setkávání, fungování podskupin, počet členů, role ve skupině, délka setkání, cíle skupiny a další. (Němcová, Svoboda, 2017, s. 55)

Matoušek shrnul principy skupinové dynamiky podle Shulmana. Já bych z nich chtěla vyzdvihnout jednu, a to je rozvíjení univerzální perspektivy. Hovoří o pocitech klientů, kteří mohou chápat své problémy jako důsledek jejich chyb. Skupina jim může ukázat, že těžkosti mnohdy přicházejí z vnějších vlivů. (Matoušek a kol, 2013, 292) Tento princip je pro děti z náhradních rodin dle mého názoru významný a může jim pomoci v dalších krocích.

4.1.3 Dělení skupin a fáze skupiny před jejím sestavením

Základní dělení skupin podle počtu je dle Fabiána (2021, s. 125) děleno takto:

- „Dyáda – skupina o dvou členech“
- „Malá sociální skupina – zhruba 40 členů“
- „Velká sociální skupina – zhruba nad 40 členů (obyvatelé jednoho města, národnostní skupina...)“

Skupiny můžeme dále dělit na několik způsobů podle mnoho dalších skutečností. V knize *Metody a řízení sociální práce* je dle Browna (1986) Oldřich Matoušek dělí na šest druhů. První je skupina **homogenní**, což mohou být například anonymní alkoholici nebo skupina týraných osob. Skupina **úkolově zaměřená** je další, která má určitý problém k řešení. **Psychoterapeutická** skupina může mít několik podob v rámci teoretické orientace i klientely. Další z druhů je **svépomocná** skupina, která funguje na základě vzájemné podpory a pomoci. **Skupiny setkání** se jinak nazývají encounter, což jsou skupiny pro výcvik lidských vztahů. a poslední zmíněné jsou skupiny **zaměřené na dosažení sociálních cílů**, kde může být častou klientelou mládež či komunita. (Matoušek a kol., 2008, s 157)

V praktické části práce jsou využity prvky skupin setkávání neboli encounterovské skupiny, díky čemuž se dospívající z náhradních rodin mohou cítit přijati a dál se posunout ve svém životě.

Kuzníková sestavila, jak by měly vypadat aktivity před sestavením skupiny. Rozdělila je do 4 částí jimiž jsou: přípravná fáze, úvodní fáze, pracovní fáze, tranzitní/závěrečná fáze. Přípravnou fázi popsala jako vše, co se odehrává před prvním setkáním skupiny, zahrnuje se do ní plánování skupinové činnosti a formování skupiny. Úvodní fáze je první setkání skupiny, do kterého spadá představování účastníků, pracovníků, definování cíle skupiny či stanovení pravidel. Do pracovní fáze spadá realizace, dosahování skupinových i individuálních cílů.

a závěrečnou fází tvoří zpětná vazba získaných zkušeností, poznatků a hodnocení dosažených cílů. (Kuzníková, 2013, s. 55)

Aktivita v projektu příprava dětí z náhradních rodin na dospělost jsou sestavovány právě na základě těchto popsaných fází, proto je jim věnována pozornost.

4.2 Přístup zaměřený na člověka

Tento přístup vychází z humanistické a existencionální teorie. Tyto modely podporují myšlenku, že názory a postoje každého jednotlivce jsou hodnotné a cenné. k dalším charakteristikám patří, že východiska, která klient nevnímá jako problém, poukazují na jeho potenciál a možnost požadované změny. (Matoušek et al., 2012, s. 202)

Přístup zaměřený na klienta stanovil v 50. a 60. letech 20. století psycholog Carl Rogers (Matoušek et al., 2013, s. 20). Tento přístup má právě podle něj také název Rogersovský nebo ještě jinými slovy Přístup zaměřený na člověka.

Rogersův pozitivní předpoklad tvrdí, že každý člověk má vrozenou „sebe-aktualizační tendenci“, kterou lze využít při řešení problémů. Dále říká, že v každém člověku je schopnost porozumět sobě a transformovat své vnímání a chování. V rámci podpory pomáhajícího pracovníka či skupiny se tento potenciál oživí. (Matoušek et al., 2013, s. 20)

Na základě zkušeností Carla Rodgerse a jeho stoupenců a také na podkladu výsledků výzkumu určil klíčové podmínky pro úspěch terapie, které Ladislav Nykl sepsal takto:

1. „Opravdovost či kongruence“
2. „Akceptace bez podmínek neboli pozitivní přijetí klienta“
3. „Empatické porozumění pocitům klienta a jejich osobnímu významu“

(Nykl, 2004, s. 34)

Akceptace je jedna z podmínek, kdy terapeut projevuje naprostou otevřenost a bezpodmínečný respekt ke klientovi jako jedinečnému tvorovi. Tento postoj souvisí s přesvědčením a vírou v klientovy schopnosti růstu a změny. (Vymětal, Rezková, 2001, s. 70)

Další významná součást je autenticita terapeuta či jiného pracovníka. Jinými slovy ji můžeme vyjádřit jako věrohodnost, pravdivost či přímost. V psychoterapeutickém kontextu ji Vymětal a Rezková definovali takto: „Autenticita je rysem osobnosti a znamená, že terapeut je v každém okamžiku a ve svém jednání sám sebou, tedy konkrétním, nezáhadným člověkem, jehož projev

a komunikace jsou jasné a odpovídající terapeutovu momentálnímu prožívání a smýšlení.“ (Vymětal, Rezková, 2001, s. 100)

Poslední složka v souvislosti s přístupem zaměřeným na člověka je empatie. Jinými slovy ji nazýváme vcítění, a to se projevuje tím, že terapeut různými stupni přesnosti vnímá momentální prožívání druhých lidí. Skrz prvotní porozumění aktuálnímu a jednostrannému světu druhého jedince se posouváme k pochopení jeho dispozic, které vyplývají z vnitřního rámce vztahů, tedy jeho vnímání vlastní identity. Existují tak zvané komunikační techniky, pomocí kterých můžeme dát empatii najevo. Patří k nim **aktivní naslouchání**, což znamená, že pomáhající pracovník se neustále a intenzivně soustředí na klienta. **Empatické poznámky** jsou krátká emočně související sdělení. Další je **parafrázování**, které spočívá v opakování podstatných výroků klienta, ale jinými slovy. Hlavní jednotkou komunikace v Rogersovském přístupu je zpětná vazba. **Reflexe** je velmi důležitá, protože u klienta posiluje sebepoznání a vlastní vyjádření. Pomáhá také při nalezení a přemožení osobní neúplnosti. (Vymětal, Rezková, 2001, s. 83–95)

Právě tyto tři podmínky jsou významné při práci s dospívajícími, kteří budou odcházet od své náhradní rodiny a vstupují do samostatného života. Poslední zmíněná reflexe jim může pomoci posunout se na základě svých vlastních úspěchů či naopak nezdarů.

4.2.1 Encouterovské skupiny

Tato skupinová práce vychází z Rogersovského přístupu, který dospěl k závěru, že úplné sebepřijetí a kongruentní vnitřní obraz se musí projevit i ve vztahu k ostatním lidem. Toto pojetí nemá pevnou strukturu, ale primárně poukazuje na velkou míru volnosti a bezpečí, to jednotlivcům umožňuje svobodně a otevřeně sdílet své pocity a prožitky. Členové pomocí vyjádření negativních pocitů testují, zda budou potrestáni či jestli se mohou cítit bezpečně bez omezení. Pokud vedoucí skupiny dokáže vytvořit atmosféru důvěry, členové začnou více hovořit o svých osobních zkušenostech. Na základě toho vzniká prostředí, kde je každý bezprostředně akceptován. (Kalina, 2013, s. 402)

Cítit přijetí je pro dospívající z náhradních rodin velmi podstatné právě pro další rozvoj a možnost samostatného života. Proto je zvolena tato technika v rámci skupinové práce s nimi. Díky správnému provedení mohou nabývat nových poznatků a zkušeností od ostatních, a hlavně pro ně může být skupina přínosná v rámci psychického zdraví a přijetí vlastní sebe identity.

4.3 Kognitivně – behaviorální teorie

V KBT terapeut hledá řešení, jak dosáhnout kognitivního obratu – tedy změna klientova myšlení a celkového přesvědčení, takovým způsobem, aby se udála obměna i v chování a emocionálním prožívání jedince. (Becková, 2018, s. 18)

Jak již bylo zmíněno, s dospívajícími se bude pracovat ve skupině, tedy i techniky v rámci KBT budou probíhat skupinově.

V rámci této teorie se ve skupinové práci nejčastěji využívá společný nácvik sociálních dovedností, řešení problémů a ztvárňování rolí. Jednou z technik je „Pozitivní posilování a zástupné učení v bezpečném prostředí“. V kontextu zástupného učení se člen od druhých učí, že zvládnutí úkolu nebo změna perspektivy může vést k dobrým výsledkům. Díky tomu a prostřednictvím konkrétních úspěchů se jednotlivcům potvrzují teoretické předpoklady a informace. V rámci pozitivního posilování jsou pocity umocněny díky ocenění ze strany facilitátora skupiny. V případě, že klient nedosáhne očekávaných výsledků při vykonávání úkolů, expert by měl ocenit úsilí a upozornit na menší úspěchy. Další technika se v KBT věnuje praktickému tréninku řešení konkrétních problémů. Díky vytvořenému bezpečnému prostředí, členové hledají východiska problémů ostatních a zlepšují tak vlastní schopnosti, jak řešit problémy a získávají potřebné sebevědomí. (Praško et. al, 2019, s. 136)

Děti, které vyrůstaly v náhradní rodině mohou z různých důvodů mít problém s vyjadřováním svých názorů, protože nejsou průbojní, nevěří si nebo jsou naopak agresivní při jejich prosazování a jednoduše se poddávají obraným emocím.

Pro výše jmenované jednotlivce je vhodný trénink asertivity, což je přístup, který vychází z behaviorální teorie. Cílem výcviku je naučit lidi komunikovat sebejistě a efektivně v rozhovorech, aniž by vznikaly konfliktní situace či intenzivní negativní emoce. (Matoušek et. al, 2013, s. 18)

4.4 Etické hledisko v tématu práce

Etika v sociální práci představuje náročný koncept. Pracovníci se setkávají s jednotlivci nebo skupinami, kteří vyhledávají pomoc. Tato interakce většinou není rovnocenná. Sociální pracovníci mají moc rozhodovat o poskytnutí nebo odmítnutí pomoci. Na druhé straně může být klient s nadějí na pomoc či s úmyslem zneužít systém. Petr Fabián píše, že zákonitost etických pravidel provází dilema: „Touha pomoci, či touha po moci?“ (Fabián, 2021, s. 58–59)

V Etickém kodexu sociálních pracovníků jsou shrnuty hodnoty, které jsou využívány při vykonávání této profese prostřednictvím eticky odpovědného rozhodování a jednání. Každý sociální pracovník má dle Etického kodexu zodpovědnost vůči několika skupinám. Tento závazek se projevuje vůči klientovi, kolegům, zaměstnavateli, profesi sociálního pracovníka a jeho odbornosti a zodpovědnost vůči společnosti. (Etický kodex, APSSCR)

V rámci práce v doprovodné organizace pro pěstouny, konkrétně se skupinou dospívajících, kteří se připravují na osamostatnění od náhradní rodiny, se vyskytuje mnoho etických dilemat. Právě u nich je důležité dbát a řídit se dle etického kodexu a zásad, které z něj vyplývají. V následujícím textu budou uvedeny konkrétní dilemata, která se mohou v práci s touto klientelou objevovat.

Může se při práci s těmito mladými objevit tzv. dilema konflikt povinností – pomoc versus kontrola (Veselský, 2013, s. 63). Jedno z úskalí, které sociální pracovníci mohou řešit je oblast financí. Od kdy má dítě začít samo rozhodovat o svých financích, v jaké míře dítě v této oblasti zapojit. Otázka tedy zní, jestli pomoci jedinci k finanční nezávislosti a zároveň nemít kontrolu nad finančním obnosem. Nebo na druhou stranu kontrolovat finanční záležitosti a omezit jeho rozvoj a učení se finanční gramotnosti.

Dilema, které se může objevit se týká důvěrnosti a soukromí. Cituji pana Veselského, který uvádí: „Velké množství etických dilemat v sociální práci se vztahuje k ochraně soukromí a zachování důvěrnosti sdělení. Může se jednat o situace, ve kterých sociální pracovník váhá, zda důvěrné informace zpřístupnit: aby byla ochráněna třetí strana, aby byl ochráněn klient, případně z toho měl klient jiný prospěch, na vyžádání soudu, rodičům nebo vychovatelům nedospělých dětí.“ (Veselský, 2013, s. 64) V tomto případě by se dilema mohlo týkat posledního příkladu, kdy dospívající sdělí sociálnímu pracovníkovi citlivé informace, o kterých by neměl s nikým dalším hovořit. Tato vyjádření ale mohou být natolik důležitá, o nichž by měli náhradní rodiče vědět. Jako příklad můžeme uvést sebevražedné myšlenky. Na sociálním pracovníkovi tedy je, jestli sdělení dítěte ponechá v tajnosti a nenaruší tím jejich důvěrný vztah anebo tyto informace předá dál a může tím dítě ochránit.

Dle Fabiána je jedním ze základních dilemat v sociální práci polyvalence vs. specializace. Polyvalenci vysvětluje tím, že sociální pracovník zajišťuje služby několika charakterů. Specializace se naopak zabývá konkrétním problémem. (Fabián, 2021, s. 70) Tento příklad se může objevit v problému osobní identity a dalších poruch u dítěte v náhradní rodině, jak je v dřívějších kapitolách uvedeno tato, úskalí se u nich objevují často. Nemají zpracovaná traumata a problémy z minulosti, často neví, kam ve společnosti patří, ani zda mají nějakou

rodinu. Dilema z toho vyplývá, zda má s dítětem pracovat psycholog. Kdy začít toto téma řešit – až při objevení problému nebo preventivně? Sociální pracovník zde může převzít roli psychologa anebo se problematiky jen dotknout a poté klienta přenechat a odkázat na specializovaného odborníka.

V souvislosti profesní etiky existuje několik teorií pomoci, dle kterých je možné najít nejschůdnější řešení. Což jsou antiopresivní teorie, deontika, teorie přirozeného zákona, teorie diskurzu a utilitarismus. (Matoušek et al., 2013, s. 29)

Vybraná teorie k řešení výše uvedených a jiných dilemat v práci s dospívajícími z náhradních rodin se jmenuje Utilitarismus. Dle této etiky není lidské jednání morálně dobré ani špatné. Hodnotí se samotné důsledky, které můžeme předpokládat na základě činů. Podle nich má sociální pracovník tzv. vypočítat pozitiva a negativa, důležité je, aby pozitivní důsledky převažovaly. (Matoušek et al., 2013, s. 29)

V této podkapitole bylo záměrem vyzdvihnout dilemata, která se mohou objevit při práci s mladými dospělými z náhradních rodin. V rámci toho i jednoduše shrnout, jakým způsobem lze při těchto rozhodování postupovat.

5 Analýza potřebnosti projektu příprava dětí z náhradních rodin na dospělost

V kapitole Analýza potřebnosti jsou shrnuty data o praxi osamostatnění se dětí z náhradních rodin potřebné k vytvoření projektu příprava dětí z náhradních rodin na dospělost a vychází z výše popsané rešerše dostupných zdrojů a výzkumů na dané téma.

5.1 Příčiny problému

Příčiny jsou shrnuty v prvních kapitolách vývoj dítěte v náhradní rodině a psychologické aspekty v náhradní rodinné péči a jejich vliv na osamostatnění. Na základě nesprávného vývoje, konkrétně emočního, a prožitých traumat, se z dětí, které vyrůstají v náhradní rodinné péči nevyvinou dostatečně zralí jedinci připraveni na dospělý život. Dalším důležitým aspektem je brzké osamostatnění od náhradní rodiny často hned po nabytí plnoletosti. Mladý jedinec nemá vlastní rodinu, ve které by měl podporu při životních zkouškách, které ho čekají, a proto mnohdy zažívá neúspěchy, které ho vedou k dalším přešlapům v životě.

5.2 Sběr dat

Jedním ze základních zdrojů, které jsem využila ke sběru dat, je Metodická informace Ministerstva práce a sociálních věcí s názvem Podpora mladých lidí opouštějící náhradní péči. Dále byla použita metodika od centra SKP s názvem Metodika sociální práce s mladými lidmi opouštějícími náhradní rodinnou péči a ústavní výchovu.

V roce 2019 bylo v ČR 25000 dětí, které vyrůstaly v nějaké z forem náhradní péče tedy mimo svou biologickou rodinu. Většina z nich, konkrétně třetina je ve věku nad 12 let, což představuje velkou skupinu mladistvých, kteří při přechodu do dospělosti nemají podporu vlastního rodinného prostředí, protože je jejich rodina nepřijala již v raném dětství. V posledních letech mladí dospělí často zůstávají u svých rodičů až do 25 let, ale mladiství z náhradní péče často odchází dříve, již úderem 18. narozenin. Jsou tedy často nuceni rozhodovat o významných krocích ve svém životě sami, kdežto mladí dospělí v běžné populaci je řeší s vlastními rodiči. Z těchto důvodů je nutná systematická podpora, která by zajistila bezproblémový přechod do dospělého života. (Metodika sociální práce s mladými lidmi opouštějícími náhradní rodinnou péči a ústavní výchovu, SKP Centrum, 2019, s. 4–5 [online])

Dospívající děti, které vyrůstaly v náhradní rodině se v tomto zásadním kroku jako je osamostatnění mohou nacházet ve znevýhodněné situaci. Je pravděpodobné, že se budou setkávat s nedostatkem potřebných kompetencí, ale i podporou v různých oblastech osamostatnění, jako například duševní zdraví, péče o domácnost, hledání práce, finanční znalost, sebevědomí a další. Ministerstvo práce a sociálních věcí říká: „Proto je nezbytně nutné v případě potřeby zajistit mladým lidem opouštějícím náhradní péči podporu nejen materiální, ale i odbornou a emocionální.“ (Kotalová, Zajacová, 2021, s. 2 [online])

MPSV rozdělilo oblasti podpory dospívajících do 3 částí – bydlení, psychologická podpora a materiální podpora. Často je problémem vyhledat přiměřené a finančně mírné bydlení. Je tedy podstatné začít toto řešit dostatečně včas před osamostatněním dospívajícího od náhradní rodiny. V rámci psychologické pomoci je klíčové, aby se informace o možnosti tuto podporu využít dostala k mladým lidem. Možností, kde najít pomoc je několik – OSPOD, psycholog či terapeut, kteří pracují pro neziskové organizace, kurátor pro mládež. Komplikace s materiálním zajištěním se mohou naskytnout z důvodu nepravidelného příjmu, finanční nepodpora ze strany rodiny, a tudíž nedostatek peněz. Součástí předcházení tohoto problému by mělo být finanční vzdělávání s čímž je nutné začít co nejdříve. (Kotalová, Zajacová, 2021, s. 2 [online])

Na základě těchto faktů jsem sestavila výzkumný dotazník. (Příloha č. 1) Dotazník jsem rozeslala do 7 doprovodných organizací pro pěstouny v Ostravě, které dohromady mají přibližně 34 sociálních pracovníků a pracovníků, kteří pracují s náhradními rodinami. Po měsíci se mi dostaly jen 2 odpovědi, proto jsem dotazníky rozeslala znovu již konkrétním pracovnícům ze stejných organizací. Finálně jsem získala 9 odpovědí, z čehož jsou 4 od pracovníků z doprovodné organizace Polárka, pro kterou je projekt vytvářen.

Součástí sběru dat bylo i rozeslání dotazníku pro dospělé, kteří si prošli osamostatněním se od náhradní rodiny. (Příloha č. 2) Bylo rozesláno 7 dotazníků, získaných odpovědí je 5.

5.3 Výsledky výzkumných dotazníků

Otázky v prvním dotazníku se vztahují ke zkušenostem s doprovázením dospívajících dětí z náhradních rodin do dospělosti. Z odpovědí vychází, že všechny pracovníce krom jedné mají zkušenost, která zahrnovala doprovázení dítěte z NRP do dospělosti. Jedna z otázek byla zaměřena na popis vybraného odchodu dítěte do dospělosti. Reakce ukazují, že 7 z těchto popsaných zkušeností bylo neúspěšných. Součástí odpovědí byly tyto události: nedokončení školy, útěky z náhradní rodiny, brzké těhotenství, zadlužení, bezdomovectví, užívání drog

a jiná trestná činnost. Tyto skutečnosti jsou velmi závažné a mohou mít následky v dalších etapách života těchto jedinců.

Popis nevydařeného osamostatnění dle odpovědi sociální pracovníce: „Mladý dospělý odcházel ve stadiu zletilosti, avšak za těžce "neúspěšných podmínek" (dlouhodobé pobývání mimo rodinu/útěky, trestná činnost, drogy, neukončení SŠ, odmítání podpory atd.).“

Další konkrétní příklad: „Velmi náhlý odchod dítěte v 18 letech, a to v době, kdy nebyl uzákoněn zaopatřovací příspěvek. Následná drogová etapa a člověk bezpříštěší.“

Při položení otázky: „Jaké jsou nejčastější výzvy, se kterými se potýkají děti z náhradních rodin při přípravě na dospělost?“, jsem z odpovědí nabyla dojmu, že sebezpřijetí začíná v nezpracované minulosti, která se pojí s identitou dítěte, nízkým sebevědomím, sebe uznáním a touhou po svobodě. Tyto záležitosti se pak projevují v nereálných představách o životě, nedokončením školy a dalšími. Srozumitelně je to shrnuto v této odpovědi: „Obecně nebývají připravené na samostatný život. Idealizují si život bez pěstounů, těší se na dospělost, neuvědomují si zodpovědnost za sebe sama bez pomoci blízkých osob. Stává se, že pálí mosty, odejdou z domu náhle, bez předchozí přípravy, jsou v konfliktu s pěstounem, sami situaci nejsou schopni zvládnout.“

V doprovodných organizacích již určitým způsobem příprava na dospělost dětí z NR probíhá. V dotazníku byla zmíněna podpora v podobě rozhovorů o budoucnosti, individuální podpora a plánování, stanovení cílů, spolupráce s pěstouny, zařizování materiální pomoci.

Jednou z odpovědí na otázku, co při přípravě schází byla tato: „čas“. Což je cennost, která občas schází všem, ale když v tomto případě změním odpověď na „začít včas“, která byla taky součástí výsledků v dotazníku, je možné tuto nejednoduchou podmínku splnit. Další reakce zněla takto: „Skupina vrstevníků v podobné situaci (např. svépomocné skupiny pod vedením odborníků) nebo setkání s mladými dospělými, aby předali své zkušenosti a pak navázání na tyto osoby a možnost se v případě pomoci na ně obrátit.“ Tato odezva vystihuje, o co bude usilovat již zmiňovaný projekt.

„Myslím, že by dospívající mladý člověk mohl zůstat v kontaktu s klíčovou sociální pracovnící, na kterou se během let v rodině navázali.“ takto zněla součást jedné z reakcí na otázku, co by pomohlo k úspěšnějšímu řešení situací s dětmi, které se osamostatňují. Já s odpovědí souzním, myslím, že pokud pracovníce dokáže s dítětem navázat upřímný a důvěrný vztah, bylo by pro mladého dospělého přínosné, kdyby se mohl obrátit na tuto pomáhající pracovníci, i když z rodiny již odejde. Dále chci vyzdvihnout tyto dvě odpovědi: „Pomohl by speciální program

pro děti vycházející z NRP, který by zohledňoval všechny uvedené oblasti a zaměřoval se i na individuální potřeby“ a „Skupina vrstevníků, kteří jsou v podobné situaci, mohou nacvičovat různé situace apod.“. Výsledky poukazují na potřebnost vytvoření skupiny pro tyto mladé, kteří se připravují na dospělý život.

Další dotazník je určen pro mladé dospělé, kteří vyrůstali v náhradní rodinné péči a už u svých náhradních rodičů nežijí. Všichni respondenti se osamostatnili v 18 letech a jeden z nich odešel ještě před plnoletostí.

Z reakcí na otázku, jak probíhal odchod od jejich náhradních rodičů, vzešlo, že z nich s průběhem nebyli spokojeni. Jedna z odpovědí: „Dlouhou dobu jsem byla rozhodnuta že se chci co nejdříve osamostatnit, taky se tak stalo. Odchod byl náročnější, s pěstounkou jsme se přestaly bavit. A teď žiju v pohodě, je mi lépe takhle“. Odpověď dalšího z respondentů: „Při odchodu probíhaly spory a hádky o názorech na výchovu dětí, financích a další problémech. A teď žiju jako většina v nájemném bytě, chodím do práce a vedu klasický život.“ Jen jeden respondent odpověděl pozitivně: „Můj odchod probíhal v pohodě, na všem jsem byl s pěstouny domluvený“. I přes negativní reakce se 3 jedinci stále vídají se svými náhradními rodiči.

Z odpovědí na otázku, zda při odchodu od náhradní rodiny byli připraveni na samostatný život na škále -2 až 2 vyšel průměr -0,2. Z toho vyplývá, že dle jejich prožitku na dospělý život spíše připraveni nebyli.

V dotazníku byla otázka, kdo nebo co jim nejvíce pomohl při osamostatňování. Po shrnutí výsledků můžu říct, že 4 jedinci z 5 se spoléhali jen sami na sebe. Příklady odpovědí na otázku: „Já a hození do vody, kdy se člověk musí postarat i když vlastně neví jak“ nebo „Jelikož mi umřeli náhradní rodiče, tak jsem do toho spadl úplně sám a musel jsem se spolehnout jen na sebe. Nejvíce mi ale pomáhali kamarádi z různých táborů, které jsem absolvoval každý rok 9 roků v kuse.“

Dále jsem se zaměřila na oblasti, ve kterých tito jedinci potřebovali větší pomoc a podporu. Úplně nejvíce odpovědí získala oblast bydlení, finanční gramotnost a sociální dávky. Další témata, jako jsou vlastní identita, sebevědomí či zaměstnání, zvolili jen 3 účastníci.

Poslední otázka se již konkrétně týkala vytvoření skupiny pro dospívající. Ptala jsem se, pokud by zpětně měli možnost zúčastnit se skupinových setkávání, které by je připravovali na dospělý život, zda by toho využili. Čtyři odpověděli, že ano a jeden ne, důvod, proč ne byl: „Nemám rád společnost“

Z dotazníků je zřejmá potřebnost vytvoření tohoto projektu. Od respondentů, kteří si prošli odchodem z náhradní rodiny je z odpovědí je zřejmé, že si někteří stále nejsou jistí sami sebou, i když už praktické zkušenosti získali a orientují se v nich. Jejich nestabilní psychické zdraví se nadále projevuje v každodenním životě. Respondenti z druhé strany naopak potvrzují, že v oblasti přípravy na dospělost chybí určitá část, která pomůže dětem, ale i jim jako sociálním pracovnícím, které usilují o úspěšný život dětí z náhradních rodin.

5.4 Příklady řešení problematiky v Moravskoslezském kraji

V této podkapitole se zaměřuji, jakým způsobem se řeší příprava dětí z náhradních rodin na dospělost v Moravskoslezském kraji. Zaměřila jsem se na doprovodné organizace pro pěstouny. Skoro všechny nabízí psychologickou a terapeutickou pomoc pro náhradní rodiny či jedince, které jsou jejich součástí. Tuto možnost určitě mohou využít i dospívající, kteří se připravují na dospělost. Většina z těchto organizací má v popisu služeb, které poskytují, zařazen i bod přípravy na dospělost. Často jsem po shlédnutí jejich webových stránek nenašla žádné konkrétní informace. Usoudila jsem, že s dospívajícími pracují jejich klíčové sociální pracovníce v rámci návštěv a cílů, které si s nimi stanovují.

Mezi výjimky patří například Centrum psychologické pomoci, které poskytuje doprovázení pěstounům a mají několik poboček. Sestavili 4 brožury, od kterých se dospívající může odrazit v souvislosti s jeho přípravou na dospělý život. Témata, kterými se brožury zabývají jsou bydlení, peníze, práce a úřady. Mohou být pro jedince vhodným průvodcem při osamostatňování se od náhradní rodiny.

Jako příklad skupiny pro děti si můžeme uvést projekt s názvem Podpůrná skupina pro biologické a adoptované děti v pěstounských rodinách, který byl realizován od září do prosince v roce 2023. Skupina byla vedena psychologem a psychoterapeutem a byla pro děti od 12 let. Myslím si, že mohla pro děti být velkým přínosem ve zpracovávání jejich traumat, sebepoznávání a sdílení emocí s ostatními.

Mnoho doprovodných organizací nabízí pobytové akce, které mohou být příležitostí pro socializaci dětí a učení se vlastní samostatnosti. Tyto akce jsou určitě vhodné pro mladší děti, starší děti v pubertě již často tyto nabídky odmítají.

Jedním z příkladů řešení můžeme dále uvést nabídku kariérního poradenství, které poskytuje například organizace Rodeza. Což může dětem pomoci jak s výběrem školy, tak i budoucího zaměstnání.

5.5 Analýza stakeholderů

V rámci analýzy potřebnosti jsem stanovila stakeholdery, kteří jsou součástí vytvoření programu v přípravě dětí z náhradních rodin na dospělost. Důležitými aktéry jsou v první řadě dospívající z náhradních rodin, které doprovází organizace Polárka. Právě oni budou účastníky skupiny. Velký vliv na ně a na jejich přípravu má jejich náhradní rodina. Dále hrají velkou roli sociální pracovníce z organizace Polárka. Primární je pracovníce, která bude děti programem provázet. Ostatní pracovníce jsou součástí propagace a práce s dospívajícím, kterému jsou klíčovou pracovníci. Mezi aktéry patří OSPOD, pod který organizace spadá a každá náhradní rodina s ním musí nadále spolupracovat. Moravskoslezský kraj je důležitá součást v oblasti financování. Do stakeholderů spadají tedy i další sponzoři projektu. Vliv na průběh a realizaci programu má Ministerstvo práce a sociálních věcí, které vydalo několik metodických informací související s tématem. Další státní instituce také spadají do sféry aktérů, jelikož mají vliv na legislativu a vyhlášky, které mohou projekt ovlivnit.

6 Projekt příprava dětí z náhradních rodin na dospělost v doprovodné organizaci Polárka

Cílem této kapitoly je představení projektu příprava dětí z náhradních rodin na dospělost v doprovodné organizaci pro pěstouny Polárka. Projekt zahrnuje encounterová setkávání pro dospívající.

6.1 Informace o projektu

Projekt je zaměřen na vytvoření programu pro dospívající, kteří vyrůstali v náhradní rodinné péči a připravují se na dospělý život. Příprava dětí bude formou skupinových setkávání. Skupina bude probíhat 90 minut jednou za dva týdny v termínu září až prosinec 2024. Setkání v případě potřeby může probíhat delší časovou dobu než je uvedeno. Každé setkání bude mít vlastní téma vyplývající z první kapitoly. Témata můžeme rozdělit mezi praktické dovednosti a vlastní seberozvoj. V programu budou využívány metody a techniky sociální práce, které jsou určeny jako nejvhodnější pro tento projekt a jejich charakteristika je obsažena v kapitole o teoriích, metodách a technikách sociální práce. Nástroje a aktéři sociální politiky, které jsou popsány v kapitole propojení tématu se sociální politikou budou využity v rámci zvyšování povědomí o možnostech dospívajících z náhradních rodin. Projekt je napsán pro doprovodnou organizaci pro pěstouny Polárka.

6.2 Cíl projektu

Cíl mé práce je zpracování projektu programu přípravy dětí z náhradních rodin na dospělost v doprovodné organizaci pro pěstouny Polárka. Cíl samotného projektu je zprostředkovat skupinu pro dospívající ve věku 15–17 let, kteří žijí v náhradní rodinné péči a jejich rodina spolupracuje s organizací Polárka. V této skupině budou cítit přijetí a zároveň se naučí praktickým věcem, které jsou nezbytné pro úspěšný samostatný život. Setkávání bude probíhat 1x za 14 dní.

Cíl je sestaven dle pomůcky SMART, což znamená, že cíl je konkrétní, měřitelný, dosažitelný, reálný a časově dostupný.

- Konkrétní: Setkávání je určeno pro konkrétní skupinu osob. Pro dospívající 14–17 let, kteří žijí v NRP a spolupracují s organizací Polárka.

- Měřitelný: Aktivní účast dospívajících, pozorování pracovníků a zpětná vazba účastníků.
- Dosažitelný: Finanční zdroje zajišťuje doprovodná organizace pro pěstouny Polárka.
- Reálný: Cíl vyplývá z analýzy potřeby.
- Časově dostupný/ukotvený: Setkávání budou 1x za 14 dní v měsících září – prosince 2024. Tedy 9 setkání.

6.3 Představení cílové skupiny a doprovodné organizace pro pěstouny Polárka

Projekt je tvořen pro dospívající děti ve věku 15–17 let, kteří vyrůstají v náhradní rodinné péči a jejich náhradní rodina má uzavřenou smlouvu s doprovodnou organizací pro pěstouny Polárka. Organizace má momentálně smlouvu s několika rodinami s dětmi ve věku 14-17 let, dohromady tedy 33 potenciálních klientů pro skupinu. Důležitou roli hraje zájem, jelikož skupina je dobrovolná. Aby skupina byla efektivní, maximální počet členů je nastaven na 15. Po konzultaci s pracovníky z organizace by mělo zájem přibližně 20 dětí. V tomto případě by byli upřednostněni nejstarší zájemci.

Doprovodná organizace pro pěstouny Polárka, pro kterou je projekt tvořen, sídlí v Ostravě. Poskytují doprovázení pro pěstouny v Moravskoslezském kraji na území 13 dalších měst. Organizace zaměstnává 5 pracovníků a spolupracuje s dalšími 3 externími odborníky. Zásady jejich práce jsou: „nejlepší zájem dítěte, respekt k jedinečnosti situace dítěte a jeho pěstounské rodiny, profesionální a kvalitní služba, otevřenost a důvěra, týmová spolupráce a komplexní podpora“. Součástí jejich pracovního zázemí je velká společenská místnost, kterou jim v případě potřeby pronajímá majitel.

6.4 Klíčové aktivity

Projekt je zaměřen na setkávání encouterovské skupiny pro dospívající děti za účelem jejich přípravy na dospělost a osamostatnění se od náhradní rodiny. V této kapitole budou popsány klíčové aktivity projektu, které byly sestaveny na základě fází práce se skupinou z hlediska aktivit před sestavením skupiny a během skupinové práce podle Kuzníkové (2013, s 55). Tyto fáze jsou popsány v kapitole propojení tématu s teoriemi, metodami a technikami sociální práce. V této části se budeme věnovat již konkrétním aktivitám z projektu.

Klíčová aktivita	Časové období	Indikátor splnění
Přípravná fáze	01.07. - 04.09.2024	informační letáček, zápis ze setkání sociální pracovníce s klientem, vyplněné přihlášky
Úvodní fáze	05.09.2024	prezenční listina, zápis ze setkání, sepsaná pravidla, lístečky s odpověďmi
Pracovní fáze	19.9. - 28.11.2024	prezenční listina, zápisy ze setkávání
Závěrečná fáze	12.12. - 19.12.2024	zápis ze závěrečného setkání, vyplněné evaluační hodnocení, zápis ze závěrečného setkání pracovníc, prezenční listina ze supervize

Obrázek č. 1: Klíčové aktivity, zdroj: vlastní tvorba

KA 1 – Přípravná fáze – sestavení pracovního týmu k realizaci projektu, zajištění prostoru, propagace a zajištění účastníků skupiny

Sestavení pracovního týmu k realizaci projektu:

Pro úspěšný projekt je sestavení pracovního týmu stěžejní aktivita. Ve stabilním realizačním týmu budou dvě sociální pracovníce, které setkávání povedou. Součástí přípravy je kurz v oblasti vedení skupiny, které budou pracovníce absolvovat. Dvoudenní školení bude obsahovat práci se skupinovou dynamikou, specifika práce se skupinou, skupinové aktivity, skupinové cíle, sestavení pravidel a jiné. Další příprava pracovníc již bude probíhat individuálně na každé konkrétní setkání, a to v oblastech zmíněných v teoretické části práce, jimiž jsou bydlení, finanční gramotnost, budoucí zaměstnání, aktéři a nástroje sociální politiky, které mladiství mohou využívat, vlastní identita a sebeuvědomění, práce s emocemi.

Součástí týmu bude psycholog, který již s doprovodnou organizací spolupracuje. Bude se účastnit úvodní hodiny. Jeho role v rámci projektu bude preventivní. Může nastat situace, že se

u účastníků v průběhu realizace objeví traumata z minulosti či momentální těžkosti, které by dospívající potřeboval řešit s odborníkem.

Součástí týmu budou i hosté neboli externí pracovníci, kteří budou osloveni v rámci konkrétních setkání, například dospělí, který vyrůstal v náhradní rodině a prošel si situací, která účastníky čeká. Dále bude navázána spolupráce se sociální pracovníci/pracovníkem z úřadu práce v Ostravě, se kterou si účastníci nacvičí vyřídit potřebné žádosti a dokumenty.

Zajištění prostoru

Prostor, ve kterém budou setkávání probíhat je společenská místnost, která je součástí budovy, ve které sídlí organizace Polárka. V místnosti je velký stůl s židlemi, dále několik gaučů, kuchyňka se základní výbavou a kávovar. Tuto místnost je možné si pronajmout. Součástí přípravné fáze je tedy zamluvení místnosti na dané dny.

Propagace a zajištění účastníků skupiny

Tato aktivita začne probíhat v červenci 2024 a její pokračování bude do konce srpna 2024.

Součástí propagace bude vytvoření letáčku, který bude dospívajícím předán při osobním setkání. Informační letáček bude dále vystaven na webových stránkách organizace Polárka.

Oslovování klientů bude probíhat v rámci osobní schůzky po domluvě s náhradní rodinou a mladistvým ve věku 15–17 let. Představení programu bude součástí rozhovoru s mladým jedincem, který se bude týkat jeho představ o budoucnosti. Sdělení sociálního pracovníka mladému bude stručný obsah setkávání, informace o skupině a vedení skupiny a časové údaje. Pracovník vyhodnotí dle reakce mladistvého, zda by měl zájem se programu účastnit a pokud ano, domluví se na jeho účasti na konci schůzky. V opačném případě dá sociální pracovník dospívajícímu prostor na rozmyšlenou a zkontaktuje ho a jeho náhradní rodiče týden po tomto setkání, načež jedinec zašle vyplněnou přihlášku.

Další pomůcky, které budou v rámci realizace používány, budou tvořeny v průběhu dle aktuální situace a domluvě mezi pracovníci.

Indikátory: informační letáček, zápis ze setkání sociální pracovníce a klienta, vyplněné přihlášky

KA 2 – Úvodní fáze – Úvodní setkání

První setkání proběhne ve čtvrtek 5. 9. 2024. Z týmu se budou účastnit obě pracovnice a psycholog. Po přivítání proběhne představení všech účastníků a také představení rolí, které pracovníci v rámci skupiny zastávají viz. přípravná fáze.

Součástí setkání bude společné stanovení pravidel, která se budou týkat praktických záležitostí jako používání mobilních telefonů nebo vulgarismů, ale hlavně zachování důvěrnosti ve skupině, svobodné vyjadřování nebo naopak možnost se nevyjádřit. Pravidla by si měli účastníci vytvořit sami s vedením pracovníka a s každým pravidlem by měli souhlasit všichni včetně pracovního týmu. Dále následuje sepsání pravidel na flipchartový papír, na který po sepsání účastníci barvou otisknou svůj prst. Skupiny budou probíhat dle Rogersovského přístupu – encounter, kde je cílem, aby se všichni účastníci cítili bezpečně, proto pravidla vznikají společně a nebudou utvářeny negativně (vše, co se nesmí dělat) naopak by mělo převažovat, co je dovoleno.

Příklady pravidel:

- Mobilní telefony používáme jen v pauze.
- Navzájem si nasloucháme a respektujeme názory a poznatky druhých.
- Používáme slušná a nevulgární slova, která neuráží nikoho ze zúčastněných.
- Můžeme využít možnost nezúčastnit se aktivity či diskuze, která nám bude nepříjemná.

Dále bude následovat představení témat, která budou obsahem jednotlivých setkávání. Po představení budou rozdány papírky, na které každý účastník může napsat, jaká témata jsou pro něj aktuální a zajímavá nebo naopak, co je pro něj méně důležité a na co se netěší. Bude následovat společná diskuze, ve které dospívající mohou své poznatky sdělit. Odpovědi si nechá pracovnice.

V závěru setkání budou dvě aktivity na vzájemné bližší seznámení, které povede psycholog.

Indikátory: prezenční listina, zápis ze setkání, sepsaná pravidla, lístečky s odpověďmi

KA 3 – Pracovní fáze – Realizace projektu, průběh jednotlivých setkávání

Tato klíčová aktivita bude probíhat od 19. 9. 2024. Bez úvodní fáze bude dohromady 7 setkání a každé bude mít vlastní motiv. Sezení budou teoretická i praktická a témata jsou seřazena postupně podle využití. Náměty na sebe nenavazují, proto v případě potřeby je možné je mezi sebou vyměnit dle potřeby. Všechna sezení bude provázet forma encounterové skupiny, která má vytvořit bezpečnou atmosféru pro všechny prožitky a zkušenosti každého účastníka.

Seznam tematických oblastí:

- Bydlení
- Vlastní emoce a jejich zvládání
- Finanční gramotnost
- Sociální dávky, úřad práce, sociální kurátor
- Vlastní identita a sebepřijetí

- Zaměstnání a vzdělání
- Zkušenosti dospělého, který vyrůstal v náhradní rodině

Téma bydlení, jak vyplývá z analýzy potřebnosti, je pro dospívající z NRP stěžejní. Průběh setkání začne kreativní aktivitou, tedy sestavení koláže: „Jak by měl vypadat můj budoucí domov“. Dále bude probíhat diskuze na toto téma a předvedení svého výtvaru. Pomocí brainstormingu společně sepíšeme, jaké jsou možnosti bydlení a poté jaké s tím souvisí povinnosti, tedy poplatky či vedení domácnosti. Bude následovat aktivita v menších skupinách, a to spojování finančních částek s poplatky související s vlastním bydlením. Zpětná vazba k aktivitě proběhne společně. Součástí tohoto setkání bude využití KBT teorie a souvisejících technik jako jsou sociální dovednosti a ztvárňování rolí. Mladiství si nejprve vyzkouší vyhledat nabídky pronájmu bytu a fiktivně odpovědět na jednu z nich, poté proběhne ukázkový rozhovor mezi jedincem (jako zájemce o byt) a sociální pracovnící (jako pronajímatel bytu). Jako poslední proběhne představení jednoho nástroje sociální politiky, který mohou mladí jedinci využít, a to je sociální služba dům na půl cesty. Na závěr setkání účastníci dostanou brožurku se základními informacemi o možnostech bydlení, které byly při setkání zmíněny.

Emoční vývoj jedinců, kteří budou účastníky na skupinových setkáváních se většinou nevyvíjí, tak jako u člověka, který vyrůstá u své biologické rodiny, což vyplývá z kapitoly vývoj dítěte v náhradní rodinné péči. Proto další setkání bude zaměřeno na ovládání vlastních emocí. Setkání se bude účastnit i psycholog, který povede některé z aktivit. Pracovníci budou v rámci aktivit využívat přístup zaměřený na člověka i kognitivně-behaviorální teorie, které jsou specifikovány v kapitole propojení tématu s teoriemi, metodami a technikami sociální práce. Jako první se zaměří na emoce ve hře pantomima, jednotlivci budou předvádět nejprve jednoduché emoce jako jsou radost či smutek, dále budou předvádět emoce náročnější na předvedení, kterými jsou například znechucení, důvěra nebo stud. Vždy nastane společná reflexe, podle čeho emoci poznali. Při další aktivitě se účastníci rozdělí do trojic, jeden z nich začne vyprávět příběh, který se mu stal a prožíval u toho silné emoce. Každá skupinka dostane na kartičkách sepsané potřeby např. být sám, jít na procházku, objetí a další. Během vyprávění budou posluchači vybírat, co daný jedinec v tu chvíli asi nejvíc potřeboval. (Emoční management: aktivity a hry, 2018, s. 6) Po aktivitě se dobrovolník podělí o svůj příběh. Společně pojmenují, jaké emoce při situaci cítil, jaké byly jejich příčiny a jak s nimi pracoval. Poté si vyzkouší několik technik, které můžou využít při ovládání (většinou negativních) emocí.

Finanční gramotnost bude součástí života mladých dospělých nejen ve chvíli osamostatnění se, ale i v dalších částech života. Významnou roli do budoucna hrají přítomná rozhodnutí, proto na

tomto setkání budou tématem právě finance a hospodaření s nimi. Úvodní aktivita bude v menších skupinkách, ve kterých budou odpovídat na otázku: „Co vše se dá dělat s penězi?“. Budou mít za úkol sepsat co nejvíc nápadů. Poté společně sepíší okruhy, do kterých budou spadat všechny nápady. Bude následovat diskuze o pozitivních a negativních investicích – hraní automatů, sázky vs. jídlo na celý měsíc. Pomocí brainstormingu si uvedou příklady šetření peněz. Další aktivita bude opět probíhat ve skupinkách, každý dostane za úkol spočítat, kolik peněz utratí za konkrétní položku za měsíc a poté za rok – např. cigarety, mobilní data nebo drahé oblečení. Další téma zřízení internetového bankovníctví a spořicí účet. Na konci setkání účastníci dostanou brožurku sestavenou na téma finanční gramotnost.

První půlhodina tohoto setkání o sociálních dávkách bude probíhat ve společenské místnosti a druhá část se odehraje na Úřadu práce. Úvodem budou účastníci informováni o nástrojích sociálních politiky v tomto případě sociálních dávkách, na které budou mít nárok po odchodu od náhradních rodičů. Na promítacím plátně bude předveden přehled dávek, jak najít a podat žádost, kde jí najdeme a důkladně se seznámíme se stránkami úřadu práce. Dále součástí tohoto setkání budou informace o sociálním kurátorovi. Po této teoretické části společně navštíví úřad práce v Ostravě, na kterém proběhne krátká beseda s předem domluvenou sociální pracovnící. Dále si mladí budou moct vyzkoušet komunikaci se sociální pracovnící a na konci si zopakují, na jaké dávky budou mít účastníci nárok, popřípadě na koho se mohou obrátit v případě potřeby. Účastníci opět dostanou brožuru s potřebnými informacemi.

Námět dalšího setkání bude vlastní identita a sebepřijetí. Při tomto setkání bude důležitá skupinová dynamika, kterou popisují v kapitole sociální práce se skupinou. Toto setkání povede primárně sociální pracovníce, ale bude přítomen i psycholog. Oba pracovníci budou ve své práci využívat přístup zaměřený na člověka, jejíž součástí je bezpodmínečná akceptace klienta, která je pro jedince, kteří vyrůstali v náhradní rodinné péči důležitá. Mohou se totiž cítit, že je jejich biologická rodina odmítla přijmout mezi sebe a s těmito jevy se mohou dále potýkat i v naší společnosti. S tím souvisí právě jejich sebepřijetí a vlastní identita. V úvodu setkání bude zásadní opět připomenout, že činnosti a zapojení se jsou dobrovolné. Dále účastníci dostanou papír a psací potřeby a budou mít za úkol vytvořit si osu svého života, na které budou znázorňovat nejdůležitější události v jejich životě. Následně bude probíhat sdílení, u kterého pracovníci budou využívat empatii, a to v podobě aktivního naslouchání a empatických poznámek. Důležitá bude krátká reflexe po každém příběhu. Dále bude následovat aktivita v menších skupinách. Skupinky budou po trojicích a budou mít za úkol najít 3 pozitivní charakteristické vlastnosti, které mají společné a poté každý z nich najde další 3 charakteristiky

jen jednoho jedince, tedy zaměří se na vlastní výjimečnost. Pak každý účastník dostane papír s namalovanou postavou uprostřed, která bude sloužit jako střed myšlenkové mapy. Úkol každého jedince bude dotvořit mapu, která tvoří jejich osobnost/identitu čili vše, co je v jejich životě důležité.

Zaměstnání a vzdělání bude téma jednoho ze setkání. V úvodu schůzky proběhne představení toho, co momentálně mladý jedinec studuje a jak si představuje svou budoucnost v této oblasti. Zda chce pokračovat ve studiu, jestli má nějaké „vysněné“ povolání. Dalším krokem bude společný brainstorming, kde je možné hledat nabídky práce či možnosti studia. Internetové stránky s nabídkami a jak na nich vyhledávat si poté ukážeme na promítacím plátně. Proběhne i připomínka zapsání se na úřad práce v případě nezaměstnanosti. Bude následovat aktivita, ve které využijeme techniky z kognitivně-behaviorální teorie, a to ztvárňování rolí a nácvik sociálních dovedností. Ve dvojicích si účastníci vyzkouší, jakým způsobem bude probíhat pracovní přijímací pohovor. Jeden z dvojice bude zaměstnavatel, druhý uchazeč o zaměstnání. Po vyzkoušení si vymění role. Mezi sebou jejich výkony reflektují. Během činnosti pracovník pozoruje aktivitu mladých. Poté bude následovat společné sdílení, co jim v rozhovoru šlo dobře a co by si chtěli ještě vyzkoušet. Podle zájmu proběhne i ukázka před ostatními. Poslední aktivita se bude týkat psaní životopisu. Každý dostane několik lepících lístků, na jeden lístek každý napíše jeden bod, který by měl být obsažen v životopise každého jedince, postupně budou lístky lepit na flipchartový papír. Poté tyto body společně sepíšeme a určíme i jejich vhodné pořadí. Na konci setkání mladiství dostanou brožuru, která obsahuje základní informace v této oblasti.

Cílem dalšího setkání bude motivace. Přijde do skupiny dospělý jedinec, který vyrůstal v NRP a prošel si stejnou situací, která čeká účastníky skupiny a bude účastníkům vyprávět svůj příběh. Dále budou následovat dotazy směřované k jeho příběhu. Po jeho odchodu proběhne diskuze o pocitech účastníků, které je provázely při vyprávění příběhu, zda si někdy prošli podobnou situací a další témata, která se během diskuze naskytanou. Při diskuzi, kterou bude citlivě řídit sociální pracovník, bude důležitá skupinová dynamika. Účastníci by si měli uvědomit, že je možné tuto zátěžovou situaci úspěšně zvládnout a že v ní nejsou sami.

Indikátory: prezenční listina, zápisy ze setkávání

KA 4 – Závěrečná fáze – evaluace, vyhodnocení cílů, úvaha o pokračování v projektu, supervize pracovníků

Poslední setkání bude závěrečné a evaluační. Nejprve účastníci vyplní dotazník. Poté bude následovat diskuze na témata, která jsou uvedena v dotazníku. Dále proběhne zhodnocení

dodržování pravidel, která byla společně dohodnuta. Důležitá součást evaluace bude sdílení pocitů, které účastníci během setkání prožívali. Poslední část této hodiny bude věnována pozitivním slovům každého jedince komukoliv v místnosti. Každý bude mít možnost vyjádřit svůj obdiv, pochvalu nebo uznání členům skupiny.

V závěrečné fázi projektu bude součástí i evaluace mezi pracovníci. Na schůzce budou vyhodnoceny cíle a dotazníky, které vyplňovali účastníci skupin. Na základě tohoto hodnocení proběhne diskuze o možnosti realizace stejného projektu s jinými účastníky či navázání na tento projekt s jinými tématy.

Poslední část této fáze je supervize pracovníků, která proběhne po skončení skupiny určitý den v termínu 12.12. – 19.12.2024. s odborným supervizorem.

Indikátory: zápis ze závěrečného setkání, vyplněné evaluační hodnocení, slovní zpětná vazba účastníků, zápis ze závěrečného setkání pracovníků, prezenční listina ze supervize

6.5 Výstupy a předpokládané výsledky projektu

Výstup projektu je skupina dospívajících dětí, které vyrůstají v náhradní rodině a jejich náhradní rodina uzavřela spolupráci s organizací Polárka. Setkání bude 9 ve 4 měsících.

Předpokládané výsledky projektu jsou zahrnuty ve větší připravenosti dětí z náhradních rodin na dospělost. Posílení sebevědomí v jejich vlastní identitě a osobnosti, dále v komunikaci s ostatními, vyjadřování názorů či vyřizování potřebných dokumentů. Zvýšení povědomí o jejich možnostech po odchodu od náhradní rodiny v pobírání dávek či využití pomoci sociálního kurátora. Dále získání znalostí o možnostech bydlení a jeho financování. Poskytnutí zkušeností z praktického nácviku pohovoru při ucházení se o zaměstnání a nabytí schopnosti napsat životopis. Jeden z výsledků bude souviset s posílením znalostí v oblasti finanční gramotnosti.

Projekt není zaměřen na změny v makro oblasti, ale usiluje o podporu jedinců v nelehkém životním období. Může poskytnout zásadní obraty a výsledky v konkrétních životech účastníků, což může být inspirací pro pokračování v projektu v dané organizaci či jeho rozšíření i do dalších doprovodných organizací.

6.6 Popis přidané hodnoty projektu

Tato podkapitola se zaměřuje na přidanou hodnotu, kterou projekt obsahuje.

Mladí lidé v pubertálním věku často poznávají sami sebe a někdy toto poznání souvisí s hledáním vlastní identity. U jedinců, kteří vyrůstali v náhradní rodině je tento proces mnohem silnější a složitější, při čemž jim tato skupina může pomoci. A v případě potřeby můžou nadále navázat spolupráci s psychologem, který bude přítomen na některých setkáních. Další přidaná hodnota, kterou bych chtěla zmínit je smysluplné trávení času pro dospívající, kteří se budou skupiny účastnit.

6.7 Management rizik

V této podkapitole jsou určena předpokládaná rizika, která mohou ovlivnit výsledky, a tedy i cíl projektu. V tabulce je znázorněno dané riziko, jeho pravděpodobnost a návrh na opatření, které může riziku předcházet.

Identifikace předpokládaných rizik	Hodnocení rizika	Návrh na opatření
Nespolupráce účastníků a nedodržování pravidel, což směřuje k nefunkční skupině	Vysoká pravděpodobnost	Podmínka účasti na setkáváních je dobrovolnost dospívajících, všichni se podílejí na tvorbě pravidel, možnost pravidla v průběhu pozměnit
Nerespektování pracovníků	Střední pravděpodobnost	Vzdělávání pracovníků v práci se skupinou, přátelský přístup a nastavenými hranicemi
Neochota spolupráce externistů	Střední pravděpodobnost	Výběr konkrétních a osvědčených osob
Poškození majetku	Nízká pravděpodobnost	Uzavření smlouvy s pojišťovnou
Nízký zájem cílové skupiny	Nízká pravděpodobnost	Zajištění propagace - oslovující letáček, přátelský přístup klíčových pracovníků

Obrázek č. 2: Management rizik, Zdroj: vlastní tvorba

6.8 Harmonogram projektu

Níže je znázorněn harmonogram projektu v podobě Ganttova diagramu. V harmonogramu jsou vyobrazeny klíčové aktivity, které jsou rozděleny do 4 fází: přípravná fáze, úvodní fáze, pracovní fáze, závěrečná fáze. Některé části jsou rozděleny do dalších aktivit. Aktivity jsou zachyceny v měsících a dnech, ve kterých budou probíhat. Je zde možnost, že aktivita propagace a zajištění účastníků skončí dříve, například z důvodu dřívějšího naplnění maximálního počtu skupiny. Realizace projektu obsahuje 7 setkání bez úvodního

				01.07.2024	19.08.2024	23.08.2024	04.09.2024	05.09.2024	19.09.2024	28.11.2024	12.12.2024	19.12.2024
Aktivita	Od	Do	Počet dni									
1. Přípravná fáze												
Sestavení pracovního týmu	01.07.2024	23.08.2024	53									
Propagace a zajištění účastníků skupiny	01.07.2024	04.09.2024	65									
Zajištění prostoru	19.08.2024	23.08.2024	4									
2. Úvodní fáze												
Úvodní setkání	05.09.2024	05.09.2024	1									
3. Pracovní fáze												
Realizace projektu	19.09.2024	28.11.2024	70									
4. Závěrečná fáze												
Konečné setkání (Evaluace s účastníky)	12.12.2024	12.12.2024	1									
Evaluace pracovníků, supervize	12.12.2024	19.12.2024	7									

a závěrečného.

Obrázek 3: Harmonogram projektu, Zdroj: vlastní tvorba

6.9 Rozpočet projektu

Projekt bude financován z dotací Moravskoslezského kraje. Mzda bude rozdělena mezi dvě sociální pracovnice, podle jejich odpracovaných hodin na setkávání skupiny, ale také schůzky před realizací a evaluační schůzka. Náklady na mzdu vychází z průměrného platu pracovníků v doprovodné organizaci Polárka. Pronájem prostoru je započítán na 9 setkání, jelikož jedno bude probíhat. Do materiálu k aktivitám jsou započteny papíry, propisky, pastelky, tužky, lepidla, flipchartové papíry a flipchartové fixy a další.

Druhy výdajů	jednotka	počet	cena	celkem
1. Osobní náklady				
Mzda sociálních pracovníků	hodina	33,0	200 Kč	6 600 Kč
Mzda psychologa	hodina	4,5	1 000 Kč	4 500 Kč
Externí lektori	hodina	3,0	250 Kč	750 Kč
Vzdělávání pracovníků	hodina	24,0	240 Kč	5 760 Kč
Supervize	hodina	4,0	1 500 Kč	6 000 Kč
2. Zařízení a vybavení				
Pronájem prostoru	hodina	13,5	200 Kč	2 700 Kč
Materiál k aktivitám	--	--	500 Kč	500 Kč
Brožurky a další tisknuté materiály	kus	150,0	2 Kč	300 Kč
3. Služby				
Propagační materiál	kus	25,0	2 Kč	50 Kč
Celkové náklady:				27 160 Kč

Obrázek č. 4: Rozpočet projektu, zdroj: vlastní tvorba

6.10 Strukturované představení intervenční logiky projektu

	Logika intervence	Objektivně ověřitelné ukazatele	Zdroje, prostředky k ověření	Rizika, předpoklady
Záměr projektu	Zavedení skupinové práce v doprovodné organizaci pro pěstouny Polárka	Předpokládaný počet 10 - 15 účastníků na 9 setkání	Prezenční listina	
Cíle projektu	Zpracování programu přípravy dětí z náhradních rodin na dospělost v doprovodné organizaci pro pěstouny Polárka	Pravidelné setkávání skupiny mladých dospívajících z náhradních rodin	Prezenční listina a závěrečný hodnoticí dotazník	Nizký zájem dospívajících, kteří vyrůstali v NRP o vytvoření skupiny
Výstupy, výsledky	Připravenost konkrétních mladých z náhradních rodin na dospělost	Orientace v oblasti bydlení, sociálních dávkách, finanční gramotnosti, dále posílení sebevědomí a vyšší míra sebezpřijetí u dospívajících z náhradních rodin	Závěrečný hodnoticí dotazník	Využití získaných znalostí a schopností v přítomné i budoucím životě, primárně při osamostatnění se od náhradní rodiny
Klíčové aktivity	KA 1: Přípravná fáze KA2: Úvodní fáze KA3: Pracovní fáze KA 4: Závěrečná fáze	Finanční zdroje	Harmonogram projektu	Motivace účastníků zapojit se ve skupině

Obrázek č. 4: Strukturované představení intervenční logiky projektu, Zdroj: vlastní tvorba

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo zpracování projektu programu přípravy dětí z náhradních rodin na dospělost v doprovodné organizaci pro pěstouny Polárka. Cílem tohoto projektu bylo vytvoření skupiny pro mladé ve věku 15–17 let, kteří dospívají v náhradní rodinně.

Děti, které nevyrostají u vlastní biologické rodiny v životě zažily mnoho emočních zranění, které nadále ovlivňují jejich vývoj a události v životě. Z toho důvodu jsou tito mladí jedinci emočně nezralí a nepřipraveni na dospělý život i přesto, že náhradní rodiče dítěti poskytnou zázemí a možnost důvěrného vztahu. Setkávání skupiny budou probíhat formou teoretických i praktických aktivit a jejich naplní budou témata, která vyplývají z teoretické části práce.

Z analýzy potřebnosti vychází, že je tento projekt velmi potřebný a byl by pro dospívající jedince z náhradních rodin přínosný. Při získávání nezbytných dat mě překvapilo, že mladí mnohdy odchází od svých náhradních rodin již v osmnácti letech a v některých případech začnou utíkat nebo jsou umístěny do výchovného zařízení i v dřívějším věku.

Výsledek projektu, který zahrnuje větší připravenost dětí z náhradních rodin na dospělý život, bude možné pozorovat na základě evaluace, ale konkrétně při budoucím osamostatňování mladých dospělých, kteří se zúčastní setkávání ve skupině. Součástí projektové části byla také přidaná hodnota budoucí skupiny, která spočívá ve smysluplném trávení volného času dospívajících a v případě potřeby možnost individuální spolupráce s psychologem.

Práce mě obohatila i v mém osobním životě, a to v souvislosti s uvědoměním a vděčností za mou rodinu a prostředí, ve kterém jsem mohla vyrůstat.

Práce na tomto projektu pro mě byla naplňující a zajímavá, dokážu si v mé budoucí praxi sociálního pracovníka představit práci s touto cílovou skupinou a ráda bych se věnovala i konkrétně problematice osamostatnění dětí z náhradní rodinné péče. Věřím, že tento projekt otevře téma větší podpory mladých při odchodu z náhradních rodin a na jeho základě budou vznikat podobné skupiny či jiné možnosti, jakým způsobem těmto mladým jedincům pomoci.

Bibliografie

- ARCHEROVÁ, Caroline. *Dítě v náhradní rodině*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.
- BECK, Judith S. *Kognitivně behaviorální terapie: základy a něco navíc*. Přeložil Petr MOŽNÝ. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2018, 367 s. ISBN 978-80-7553-525-2.
- BĚHOUNKOVÁ, Leona. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Národní ústav pro vzdělávání, 2012. ISBN 978-80-87652-87-9.
- CAIRNS, Kate. *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0370-4.
- DUKOVÁ, Ivana, Martin DUKA a Ivanka KOHOUTOVÁ. *Sociální politika: Učebnice pro obor sociální činnost*. Grada, 2013, 1 online zdroj (200 stran). ISBN 978-80-247-8455-7.
- FABIÁN, Petr. *Možná to jde i jinak: teorie a metody v sociální práci*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2021, 172 s. ISBN 978-80-7560-368-5.
- JÁNSKÝ, Pavel. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2014. ISBN 978-80-7435-534-9.
- KALINA, Kamil. *Psychoterapeutické systémy a jejich uplatnění v adiktologii*. Praha: Grada Publishing, 2013, 527 s. ISBN 978-80-247-4361-5.
- KLIMENTOVÁ, Eva. *Sociální politika pro sociální pracovníky I: studijní text pro kombinované studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 91 s. Studijní opora. ISBN 978-80-244-3493-3.
- KRAUSOVÁ, Lucie a Věra NOVOTNÁ. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, 2006, 228 s. ISBN 8073572141.
- KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, 566 s. ISBN 978-80-7478-921-2.
- LANIADO, Nessia. *Děti a peníze*. Portál, 2002. ISBN 80-7178-671-3.
- MATĚJČEK, Zdeněk, Jarmila KOLUCHOVÁ, Věduna BUBLEOVÁ, Jiří KOVAŘÍK a Lucie BENEŠOVÁ. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Třetí, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 978-80-262-0213-4.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, 380 s. ISBN 978-80-7367-502-8.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2012, 309 s. ISBN 978-80-262-0211-0.
- MERTL, Jan. *Sociální politika*. 7., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2023, 471 s. ISBN 978-80-7676-675-4.
- NĚMCOVÁ, Leona a Jan SVOBODA. *Praxe dlouhodobých poradenských a seberozvojových skupin*. V Praze: Stanislav Juhaňák – Triton, 2017, 185 s. ISBN 978-80-7553-253-4.

NOVOTNÁ, Věra, Jana RIEDLOVÁ JURKOVÁ a Eva BURDOVÁ. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem: podrobný komentář k novele provedené zákonem č. 363/2021 Sb. od 1.1.2022: včetně změn účinných od 1.1.2025 a 1.1.2028*. 3. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2022], 903 s. Právo. ISBN 978-80-7554-366-0.

NYKL, Ladislav. *Pozvání do rogersovské psychologie: přístup zaměřený na člověka*. Brno: Barrister & Principal, c2004, 137 s. ISBN 8086598691.

POSTRANECKÁ, Barbora a Jana PLAVEC. *Náhradka*. Praha: Vyšehrad, 2023. ISBN 978-80_7601-853-2.

PRAŠKO, Ján, Aleš GRAMBAL, Miloš ŠLEPECKÝ, Petr MOŽNÝ a Jana VYSKOČILOVÁ. *Skupinová kognitivně-behaviorální terapie*. Praha: Grada Publishing, 2019, 379 s. Psyché. ISBN 978-80-271-0496-3.

VESELSKÝ, Pavel. *Filosofie a etika pro sociální pracovníky: studijní text pro kombinované studium*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 105 s. Studijní opory. ISBN 978-80-244-3560-2.

VYMĚTAL, Jan a Vlasta REZKOVÁ. *Rogersovský přístup k dospělým a dětem*. Praha: Portál, 2001, 236 s. ISBN 807178561X.

Internetové zdroje

- Akční plán k naplnění záruky pro děti na období 2022–2030. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2022, s. 1-132 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Ak%C4%8Dn%C3%AD+pl%C3%A1n+k+napl%C4%9Bn%C3%AD+Z%C3%A1ruky+pro+d%C4%9Bti+na+obdob%C3%AD+2022-2030.pdf/99eb1c67-62d7-830b-5144-5e12d82f1447>
- Dům na půl cesty Ostrava. *Centrum sociálních služeb* [online]. [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://css-ostrava.cz/dum-na-pul-cesty-ova>
- Emoční management: aktivity a hry* [online]. In: 2018, s. 1-22 [cit. 2024-04-23]. Dostupné z: <https://www.podporainkluze.cz/wp-content/uploads/2021/02/EMO-hry-aktivity.pdf>
- Etický kodex sociálních pracovníků a členů Profesionálního svazu sociálních pracovníků v sociálních službách APSS ČR* [online]. 1-4 [cit. 2024-04-03]. Dostupné z: <https://profesni-svaz-socialnich-pracovniku.apsscr.cz/ckfinder/userfiles/files/Etick%C3%BD%20kodex.pdf>
- EUROPEAN COMMISSION. The reinforced Youth Guarantee. *An official website of the European Union* [online]. [cit. 2024-04-03]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1079&langId=en>
- FOLDA, Jan, Oldřich MATOUŠEK, Hana PAZLAROVÁ, et al. *Systém náhradní péče o děti a mladistvé & následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice* [online]. Praha: Středisko SOS dětských vesniček, 2009 [cit. 2024-04-10]. ISBN 978-80-254-4799-4. Dostupné z: <https://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/system-nrp.pdf>
- Formy náhradní rodinné péče. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. 2023 [cit. 2024-04-23]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/formy-nahradni-rodinne-pece>
- FYLKESNES, Marte, Marit LARSEN, Karen HAVNEN, Øivin CHRISTIANSEN a Stine LEHMANN. Listening to Advice from Young People in Foster Care—From Participation to Belonging. *The British Journal of Social Work* [online]. 2021, 2021-09-01, **51**(6), 1983-2000 [cit. 2024-04-10]. ISSN 0045-3102. Dostupné z: doi:10.1093/bjsw/bcab138
- JŮZOVÁ KOTALOVÁ, Kristýna a Melanie ZAJACOVÁ. *Podpora mladých lidí opouštějících náhradní péči* [online]. Metodická informace Ministerstva práce a sociálních věcí, 2021, 1-14 [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Methodick%C3%A1_informace_ZP_final.pdf/7e939737-aa1a-15d2-0813-a6207b9f31b3
- KLIMEŠ, Jeroným. *Budování identity dítěte* [online]. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2008 [cit. 2024-02-21]. Dostupné z: <https://www.klimes.us/mojeprace/identita.pdf>
- Kolektiv autorů. *Tři kroky k samostatnému životu* [online]. Praha: Kruh rodiny, o.p.s., a Nadační fond J&T, 2016, 1-56 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2017/03/publikace-230.pdf>

KUZNÍKOVÁ, Iva. Pokročilé metody sociální práce se skupinami. In: *Ostravská univerzita v Ostravě* [online]. Ostrava, 2013 [cit. 2024-04-21]. ISBN 978-80-7464-471-9. Dostupné z: https://projekty.osu.cz/svp/opory/FSS_Kuznikova_Pokrocilemetody.pdf

MACKERLE, Václav. Metodika pro přípravu dětí na odchod z dětského domova. In: *Krajský úřad Královéhradeckého kraje* [online]. 2021, s. 1–64 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://www.khk.cz/assets/krajsky-urad/socialni-oblast/socialne-pravni-ochrana-deti/metodika-nrp/Metodika-pro-pripravu-deti-na-odchod-z-detskeho-domova.pdf>

Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1525117926.pdf>

Metodika sociální práce s mladými lidmi opouštějícími náhradní rodinnou péči a ústavní výchovu. In: *SKP centrum o.p.s.* [online]. Pardubice, 2019 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://www.skp-centrum.cz/files/77edd853c1b1291c2b20ca36aa1e7417.pdf>

Občanský zákoník. *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#cast2>

Obecné informace a vymezení některých pojmů. *Úřad práce* [online]. 2023 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/web/cz/obecne-informace-3>

Pověřené osoby. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/poverene-osoby>

PTÁČEK, Radek, Hana KUŽELOVÁ a Libuše ČELEDOVÁ. Vývoj dětí v náhradních formách péče. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, s. 1-54 [cit. 2024-02-21]. ISBN 978-80-7421-040-2. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/954480/nahradni_pece.pdf/0152838a-6c55-7fc1-7ec3-f90d916e56a4

SKOBBA, Kim, Diann MOORMAN, David MEYERS, Kenneth WHITE a Lori TILLER. Nowhere to go: Housing pathways of college students with foster care and homelessness experience. *Child & Family Social Work* [online]. 2023, **28**(1), 96-107 [cit. 2024-04-10]. ISSN 1356-7500. Dostupné z: doi:10.1111/cfs.12944

ÚŘAD PRÁCE ČR. Dávky péstounské péče a zaopatřovací příspěvky. *ÚŘAD PRÁCE ČR. Dávky péstounské péče a zaopatřovací příspěvky* [online]. 2023 [cit. 2024-04-03]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/web/cz/davky-pestounske-pece-a-zaopatrovaci-prispevky1>

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči* [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o. s, 2012 [cit. 2024-02-21]. ISBN 978-80-87455-14-2. Dostupné z: https://detskyusvit.cz/wp-content/uploads/2018/08/psychicky_vyvoj_ditete_v_nrp.pdf

Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí. *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-473>

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. *Zákon pro lidi* [online]. [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359#cast6>

Zákon o sociálních službách. *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2024-04-10]. Dostupné z:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#cast2>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník pro sociální pracovníky	65
Příloha č. 2: Dotazník pro dospělé, kteří vyrůstali v NRP	66

Přílohy

Příloha č.1: Dotazník pro sociální pracovníky

1. V jaké organizaci pracujete a jaká je vaše pracovní náplň?
2. Kolik máte klientů ve věku 14–26 let?
 - a. Momentálně nemám žádného klienta v tomto věku.
 - b. 1–3 klienty
 - c. 4–6 klientů
 - d. 7–9 klientů
 - e. 10 a více klientů
3. Měl/a jste klienta, který se osamostatnil/odešel z náhradní rodiny v 18 letech nebo již v mladším věku? Jestli ano, kolik měl let?
 - a. Měl/a
 - b. Neměl/a
4. Máte zkušenost s případy, kdy opuštění náhradní rodiny dítětem nebylo úspěšné? Pokud ano, mohli byste stručně popsat tento konkrétní případ?
5. Jaké jsou nejčastější výzvy, se kterými se potýkají děti z náhradních rodin při přípravě na dospělost?
6. Ve kterých oblastech klienti potřebují větší podporu při přípravě na dospělost?
7. Co si myslíte, že schází v rámci přípravy na dospělost dětí?
8. Jakým způsobem podporujete děti z náhradních rodin při jejich přípravě na vstup do dospělosti ve vašem pracovním prostředí?
9. Na základě Vaší předchozí odpovědi, je něco, co Vám v této oblasti chybí? Můžete popsat, co by Vám pomohlo k úspěšnějším řešením situací s dětmi, které se osamostatňují?

Příloha č. 1: Dotazník pro dospělé, kteří vyrůstali v NRP

1. Kolik ti je let?
2. Kolik jsi měl/a let, když jsi odešel/šla od svých náhradních rodičů?
3. Můžeš stručně popsat, jakým způsobem odchod probíhal a jak žiješ teď?
4. Jsi s náhradními rodiči stále v kontaktu?
5. Když jsi od náhradních rodičů odcházel/a cítil/a jsi, že jsi připravený/á na samostatný život? (-2 = absolutně nepřipravený, 2 = dostatečně připravený)
6. Co nebo kdo ti nejvíc pomohl při osamostatňování?
7. Kdyby ve tvých 15-17 letech existovala skupina ve vaší doprovodné organizaci, do které by docházeli další vrstevníci z náhradních rodin a náplň by byla příprava na dospělost. Chtěl/a by ses této skupiny zúčastnit? Příprava by byla zážitkovou formou např. - vyzkoušet si vyřídit dávky na úřadě, sebe rozvojové a sebe poznávací hry, sepsání životopisu a další.
 - a) Ano
 - b) Ne
8. Pokud jsi v předchozí otázce odpověděl/a ne, proč?
9. Jaké by byli témata/činnosti, které by se ve skupině měli řešit?
 - Bydlení
 - Seberozvoj, sebevědomí, vlastní identita (hry, sdílení, terapeutická činnost)
 - Sociální dávky
 - Vzdělání
 - Zaměstnání
 - Emoce a práce s nimi
 - Jiné

Anotace

Bakalářská práce se zabývá tématem příprava dětí z náhradních rodin na dospělost. Cílem mé bakalářské práce je zpracování projektu programu přípravy dětí z náhradních rodin na dospělost v doprovodné organizaci pro pěstouny Polárka. V úvodní části práce jsou definovány pojmy související se základní myšlenkou, dále je v rámci identifikace problému popsán emoční vývoj dítěte v náhradní rodinné péči a psychologické aspekty, které vstup dětí do dospělosti ovlivňují. Součástí práce je rešerše odborných zdrojů a výzkumů, na základě, kterých je identifikována potřeba přípravy dětí na dospělost z náhradních rodin. Téma je propojeno se sociální politikou a s teoriemi a metodami sociální práce. Projekt obsahuje analýzu potřebnosti a na ní je navázáno informacemi o projektu, který obsahuje vznik skupiny pro dospívající v náhradní rodině.

Klíčová slova: dítě vyrůstající v náhradní rodinné péči, příprava na dospělost, doprovodná organizace

Annotation

The bachelor thesis deals with the topic of preparing children from foster families for adulthood. The aim of my bachelor's thesis is to develop a project of a programme of preparation of children from foster families for adulthood in the accompanying organisation for foster parents Polárka. In the introductory part of the thesis the concepts related to the basic idea are defined, then the emotional development of a child in foster family care and the psychological aspects that influence the children's entry into adulthood are described in the framework of problem identification. The thesis includes a search of professional sources and researches, on the basis of which the need for preparation of children from foster families for adulthood is identified. The topic is linked to social policy and social work theories and methods. The project includes a needs analysis and this is followed up with information on a project that includes the creation of a group for adolescents in foster care.

Keywords: child growing up in foster care, preparation for adulthood, accompanying organization